Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

...СС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

...1921 оной ... 21-hээ гарана | № 189 (13903) | 1972 оной августын 12, суббото | Сэн 2 мүнгэн

...АРТИЙНА ОРГАНИЗАЦИНУУДАЙ ...ООСООН БА hУНГАЛТА

...дамал гүйсэдхэхэ органуудай түлөөлхы ...дүүрэхэ болоhон ушарhаа уламжалан, ...оной август-ноябрь hарануудай туршада ...эхин организацинуудта тоосоото hунгал... ...анууд үнгэргэгдэхэнь. Иимэ суглаанууд ...парткомгүй организацинуудта болохо ...юм.

...то hунгалтын суглаанууд угаа харюусал... ...—СССР-эй байгуулагдаhаар 50 жэлэй ...ярлэхэ жэлдэ партийна документнүүдые ...н урда тээхэнэ зарлагдахань гээшэ.

...эй XXIV съездын шиидхэбэринүүдые, пар... ...гай Пленумүүдэй, тэрэшэлэн областной, ...партийна конференцинүүдэй. тоосоото hун... ...партийнэ суглаануудай тогтоолнуу... ...мээр бэелүүлхээр, партийна доку... ...ые hэлгэлгэдэ hайнаар бэлдэхээр, ...ты арадуудай ехэ hайндэрые нэрэтэй со... ...угтахаар тэмсэжэ байха үедөө, респуб... ...й партийна организацинууд ажал ябуул... ...ээд эдэбхижүүлhэн, олониитын дунда ...эмхидхэлэй ба политическэ хүдэлмэриин... ...е яhала гүнзэгырүүлhэн байха юм.

...на олон организацинууд, жэшээлэн хэ... ...ационно, локомотив-вагон заhабарилгын, ...бүтээлгын, судна бүтээлгын заводуудай, ...бэрэй аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ, ...ын аймагай «Маяк», Зэдын аймагай Дор... ...вай нэрэмжэтэ колхозуудай, Анаагай, ...исаанын, «Шергинский» совхозуудай. ...партийна эхин организацинууд өөрын... ...эриин онол оншые, арга дүршэлые саг ...арижуулан hайжаруулха, коммунистнуу... ...болон харюусалга улам дээшэлүүлхэ ...хаpалаа табина, коллективэй үмэнэ та... ...орилгонуудые, түбхын түрүүндэ энэ жэл... ...хээр абаhан социалис уялгануудаа ам... ...ар дүүргэхэ ехэ тэмсэлдэ ажалшадые ...шадана.

...на организацинуудай шадамар хүтэлбэ... ...ша туhаар ажалша коллективүүд hайн ...үдые туйлана. Тэрэ талыень энэ ...хахад жэлэй дүн гэршэлжэ үгэнэ.

...кымнай промышленность хахад жэлэй ...процент дүүргээ. Түсэбhөө үлүүлэн 11,8 ...хэригэй продукци худалдагдаа. Хүдөө ...ажалшадшье яhала хүдэлөө. Гүрэндэ ...дaxa жэлэй түсэб 116 процент, hү 105 ...дэгэ—132 процент, ноохо—129 процент ...ына.

...хамта эдэ hайн үрэ дүнгүүдэй нүгөө та... ...ыгаар хүдэлдэг колхоз, совхозууд, мүн ...нууд далдалагдаад байха юм. Промышл... ...предприяти үйлэдбэрилhэн продукци ху... ...хал жэлэйнгээ түсэб дүүргэжэ шадаа... ...эй дунда Зэдын комбинат, Онёогой лес... ...бансқын загаhанай завод, Татауровай ...атериалнуудай комбинат, архиин завод ...томо томо коллективүүд ороно. Барилга... ...лмэридэ дутагдалнууд ехэ олон. Тэдэ... ...эн хахад жэлэй туршада бүтээхэ барил... ...алгын хүдэлмэриин, капитальна hомолол... ...хэ түсэб дүүргэжэ шадаагүй бшуу. Бэ... ...эдын, Загарайн, Хяагтын, Ахын айма... ...лэдхэхэ хахад жэлэй түсэб таhалдалда ...ёо. Хүн зоной ажаhуудалай хэрэглэмжэ ...гүрэнэй, ниитын олон эмхи зургаануу... ...ябуулгада дутуу дунда юумэнүүд мүн лэ ...айhаар.

...гдалнууд партийна эхин организацинуу... ...агүй ажал ябуулгаhаа үндэhэтэй. Тэ... ...тын дунда эмхидхэлэй болон политиче... ...мэри hулаар, хубхай хүнгэнөөр ябуул... ...имэ юумэн тохёолдобо гэжэ сэхэ тэмдэг...

...имэhээ зарлагдахаяа байhан тоосоото ...партийна суглаанууд дээрэ партийна ...иин ажал ябуулга алишье талаhаань гүн... ...үүмжэлхэ шэглэлтэйгээр ехэ хөөрэл... ...о ёhотой. Тиихэдээ парторганизациин бю... ...эрь хадаа ажалша коллективэй үйлэдбэ... ...ые хэр хүтэлбэрилнэб, даабари болон со... ...анuудаа дүүргэхын тула ажалшадые ...жэ шаданаб гэжэ тобойсо тодорхойлхо ...оно. Энэ ушарта коллективүүдэй үйлэд... ...бүхы ажал ябуулга, ниитын үйлэдбэ... ...үрэ дээшэлүүлхэ, бүтээhэн продукци бо... ...эриин шанар hайжаруулха тухай асуу... ...ол hуури эзэлхэ байhаниинь элитэ. Игэ... ...байhан тоосоото hунгалтын партийна ...даа саашадаа бэелүүлхэ зорилгонуудые ...гаар шиидхэхэ түлхюур, оньhон аргань ...тэй болоно бшуу.

...документнүүдые hэлгэлгэдэ хэгдэжэ ...дхэлэй дүнгүүд тоосоото hунгалтын ...эрэ эсэслэн согсологдохо зэргэтэй. Тии... ...ийна организацинуудай ябуулдаг парти ...үзэл сурталай, хүмүүжүүлгын хүдэлмэ... ...өнэй байдал. КПСС-эй XXIV съездын, ...К-гай майн (1972 он) Пленумэй шиидхэ... ...ые хэр зэргээр дүүргэжэ байhаниинь мүн ...элирхэйлэгдэхэ ёhотой болоно. Тиихэ ...ебди. Партийна документнүүдые hэлгэ... ...партиие саашадань бэхижүүлхэ, коммуни... ...эдэбхи үүсхэл бүри бадаргаха, журам ...а зорилготой эмхидхэлэй-политическэ ...шухала хэмжээ ябуулга болоно ха юм. ...ье мэдэhээр, КПСС-эй XXIV съездhээ ...ийна организацинуудай ажал ябуулгын ...н гүнзэгырөө, парти доторой хүдэлмэри ...эдэбхижээ, үзэл сурталай, хүмүүжүүл... ...мэри ажабайдалтай нягта холбоотой ...их коммунистнууд ажаллахадаа түрүү

зэргэдэ ябадаг, ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг болоо гэжэ онсо тэмдэглэхэ уялгатайбди. Игэжэ партийна организацинуудай нүлөөнь улам үргэн, гүнзэгы, нэрэ хүндэнь бүри дээшэлhэн байна бшуу.

Тиигэн гэхэдэ, зарим тээгүүр муугаар хүдэлдэг партийна бүлэгүүд, цехэй организацинууд үшөөл бии байдагынь харамтай. Тиимэ газарта коммунистнуудай журам hула байдаг, партийна ажабайдалай ёhо гурим. Уставай эрилтэнүүд хазагайруулхаяа hанадагынь элитэ.

Жэшээнь, Бэшүүрэй аймагай Охин-Булагай совхозой партийна организацида бүхэли 1971 оной, мүн энэ жэлэй зургаа hарын туршада бүхы совхозой коммунистнуудай суглаан оройдоо дүрбэ дахин зарлагдаа. Тиихэдэ тэрэ парткомой бүридэлдэ ородог территориальна (юундэшьеб хоёр отделениин коммунистнууд нэгэдэдэг) эхин организацида 1971 оной октябрьhаа хойшо миил хоёр суглаан болоhон байха юм. Партбюрогой заседани огто болодоггүй.

Хурамхаанай аймагай Дэрээнэй совхозой партийна организацида коммунистнуудай үзэл сурталай-теоретическэ мэдэсэ дээшэлүүлхэ хүдэлмэри муугаар эмхидхэгдэнхэй. Үнгэрhэн hуралсалай жэлэй туршада политическэ hургуули болон кружогуудай хэшээлнүүд ходо гэхээр болодоггүй hэн. Буряадай барилгын управлениин барилга-хабсаралгын 2-дохи управлениин олонхи коммунистнууд партийна ямаршье даабаригүй байдаг. Даабаритайшуулынь тэрээндээ хайша хэрэгээр хандадаг баримта тодорхойлогдоо.

Партийна организацинуудай хүдэлмэри шэнжэлжэ үзэхэдэ, парти доторой. үзэл сурталай, хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие hулаар эрхилдэг газарта коммунистнуудынь журам муутай, эдэбхи үүсхэлгүй байдаг гэжэ элирхэйлэгдэнэ. Тиимэл организацинуудта олон коммунистнууд ниитын хэрэгтэ хабаададаггүй, партийна ажабайдалай ёhо гурим эбдэдэг байха юм.

Тиимэhээ тоосоото hунгалтын суглаанда бэлдэхэ үедөө парти доторой, үзэл сурталай, хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин партийна организаци дотор ямар байдалтай байhые нарин нягтаар элирхэйлхэ, шэнжэлхэ, дутуу дунда зүйлнүүдэй ушардаг шалтагаануудые тодорхойлхо, тэдэниие үндэhөөрнь усадхаха хэмжээ хараалха хэрэг гарана гээшэ. Суглаан бүхэн хани харилсаанай, нүхэр ёhоной оршон байдалда, хүн бүхэндэ эрилтэ ехэтэйгээр хандалгын, шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлгэ дэлгэрүүлгын ёhо гуримаар үнгэрхэ байхаар бэлдэгдэхэ зэргэтэй.

Тоосоото hунгалтын суглаануудые hайнаар, эмхитэйгээр, гуримтайгаар, коммунист бүхэнэй эдэбхитэй хабаадалгатайгаар үнгэргэхэ хэрэгтэ зүбөөр, тодо hонороор зохёоhон тогтоол баталан абалга ехэ удхатай болоно. Тэрэ тогтоол дотор партийна хүдэлмэриин арга дүршэл, онол методые саашадаа яажа нарижуулан hайжаруулха, политическэ, хүмүүжүүлгын болон эмхидхэлэй хүдэлмэриие яажа ашаүрэ ехэтэй болгохо хэмжээнүүд тодорхойгоор заагдаhан байха зэргэтэй. Тэрэшэлэн энэ жэлдэ, мүн ерэхэ жэлдэ бэелүүлхээр хараалhан гүрэнэй түсэб, социалис уялгануудые амжалтатайгаар дүүргэхэ зорилгонуудай тоб байса хараалагдаха лабтай.

Суглаанай гуримтайгаар болоhо үнгэрхын тулэ таатай зохид эрхэ байдал хангахын, тэрэнэй хүдэлмэридэ коммунистнууд бүхэниие эдэбхитэйгээр хабаадуулхын тула мүн лэ горитой оролдолго гаргагдаха болоно. Гэхэ зуура партийна организацинуудай, ажахын зарим хүтэлбэрилэгшэд эдэ мэтын асуудалнуудые тоодоггүй байха юм. Зарим тээгүүрхин холуур хүдэлжэ байhан коммунистнуудые суглаанда асарха гэхэдэ транспорт үгэдэггүй, зариманда оройдоо дуулгадагшьегүй ушар тохёолдодог. Энээнhээ уламжалан, олон коммунистнуудай хабаадалгагүйгөөр суглаагаа үнгэргэхэ, үгышье hаа болзорынь хойшолуулха баримтанууд ганса бэшэ үзэгдэдэг юм.

Суглаанай болоhо байхада тоосоон тушаа үгэ хэлэhэн коммунистнууд партбюрогой, захиргаанай ажал ябуулга тушаа али олон шүүмжэлхы ажаглалта хэдэг, анхарал татамаар дурадхалнуудые оруулдаг гээшэ. Тэдэниие суглаанай hүүлээр саг соонь согсолжо, хүсэндэнь хүргэхэ хэмжээнүүдые яаралтайгаар хараалха эрилтэ табигдана.

Тоосоото hунгалтын суглаанда бэлэдхэлэй эгээл шухала, харюусалгатай зүйлынь хадаа кадрын асуудал болоно. Секретарьнараар, партбюрогой гэшүүдээр, группоргнуудаар эгээл хүндэтэй, политическэ талаараа болбосорhон, эрдэмтэй, эмхидхэхы шадабаритай хүнүүдые hунгаха байhамнай элитэ хэрэг ааб даа. Иимэ арга боломжо партийна организаци бүхэндэ биишье гээшэ. Парторганизациин хүтэлбэридэ hунгагдагшадай дунда жиирэй хүдэлмэришэд, колхознигууд олон лэ байгаа hаа ехэ hайн шуу. Иимэ зорилго табигдаха ёhотойшье.

Тоосоото hунгалтын суглаануудай болохо үедэ партийна организациин хүтэлбэридэ залуу хүдэлмэрилэгшэд нилээд олоороо дэбжүүлэгдэхэ байhаниинь гайхалгүй. Тиимэhээ КПСС-эй райкомууд, парткомууд хадаа тэдэниие hургаха, партийна хүдэлмэриин онол аргада дүршүүлхэ хэмжээ абаха ушартай болоно. Тэрэнэй түлөө түбхын түрүүндэ парторганизациин секретаряар, бюрогой гэшүүнээр, группоргоор түрүүшынхеэ hунгагдаhан нүхэдэй семинар зарлаха шухала байна.

Партийна организацинуудта болоhо үнгэрхэ тоосоон болон hунгалта тэдэнэй ажабайдалдахи ехэ шухала хэрэгынь болоно. Эдэ суглаанууд эмхидхэлэйнгээ талаар гурим журамтайгаар, политическэ гүнзэгы удхатайгаар үнгэргэгдэхэ ёhотой. Тиигэжэ саашадаа коммунистнуудай эдэбхи үүсхэл улам бадаруулха, журам бэхижүүлхэ, партийна организацинуудай ажал ябуулга бүри hайжаруулха үндэhэ hуури болгохо зорилго табигдана.

...С-эй ОБКОМДО БОЛОhОН ЗҮБЛӨӨН

...эй обкомдо партиин ...н райкомуудай эмхид... ...юрэнхы таhагуудые ...хоёр үдэрэй семинар... ...боложо дүүрэбэ. Энэ ...эрэ партийна эмхидхэ... ...мэриин шухала шухала ...даар хөөрэлдөөн бо...

...органуудта, мүн пар... ...организацинуудта хэ... ...рилхэ хүдэлмэри улам ...ха тухай асуудалаар ...комой юрэнхы таhа... ...ша А. Н. Шишмарев үгэ ... Партиин гэшүү... ...риин байдал тухай, энэ ...шадаа hайжаруулха ту... ...лда КПСС-эй обкомой ...жахын таhагые дааг...ша М. Т. Мурчин өөрынгөө үгэ зорюулаа. Парти доторой хүдэлмэриин зарим шухала асуудалнууд тушаа КПСС-эй обкомой партийна комиссиин түрүүлэгшэ Ч. Д. Доржиев, КПСС-эй обкомой инструктор В. С. Орлов гэгшэд тогтоо.

Партийна документнүүдые hэлгэлгэдэ хэр зэргэ бэлдэжэ байhан тушаагаа КПСС-эй Улаан-Үдын горкомой эмхидхэлэй таhагые даагша М. Г. Авдохина, КПСС-эй Түнхэнэй, Хориин райкомуудай эмхидхэлэй таhагуудые даагшад И. Л. Полхонов, Н. И. Егоров, КПСС-эй Улаан-Үдын райкомой секретарь Т. И. Федотов, Улаан-Үдын авиационно заводой парткомой секретариин орлогшо Ю. Г. Холшевников гэгшэд хөөрэhэн байна. Мүн энэ асуудалаар КПСС-эй обкомой инструкторнууд Ц. Б. Цыбиков, М. Г. Колмакова үгэ хэлэбэд.

Партийна документнүүдые hэлгэлгэдэ бэлдэхэ үедэ партиин горком болон райкомуудай, тэрэшэлэн партийна эхин организацинуудай бэелүүлхэ зорилгонууд тушаа, партийна эхин организацинуудта тоосоото hунгалтын суглаануудые үнгэргэхэ хүдэлмэри бэлэдхэл hайнтайгаар, эмхитэйгээр, удхатайгаар ябуулха асуудалнууд тушаа КПСС-эй обкомой партийно-эмхидхэлэй хүдэлмэриин таhагые даагша А. Б. Бардонов дэлгэрэнгыгээр тогтоо.

ТҮСЭБТЭ ЮhЭДЭХИ

ЭРШЭ · ШАНАР · ДЭЛИСЭ

ТҮРҮҮШЫН ДҮН

ХЭЖЭНГЭ. **(Телефоноор абтаба).** Чисаанын совхоздо үбhэ тэжээл бэлэдхэлгэ түлэг дундаа. Үбhэ сабшалга дээрэ оньhон техникэ, морин косилканууд, гар хажууршад бултадаа хүдэлнэ.

Совхозой партийна комитет, профсоюзай комитет үбhэ тэжээл бэлэдхэлгын звенонуудай хоорондо дэлгэрhэн социалис мүрысөөнэй түрүүшын арбан хоногой дүн гаргаба. Августын 10-най мэдээгээр 1327 гектар сабшалангай үбhэн унагаагдаа, 6 мянга шахуу центнер үбhэн hүрилэгдөө. 914 центнер набшаhа мүшэр бэлэдхэгдээ, мүнөө ногооной гурил гаргалга, сенаж даралга түлэг дундаа. А. К. Елистратовай хүтэлбэрилдэг оньhожоруулагдаhан звено үнгэрhэн арбан хоногой мүрысөөндэ илажа, совхозой дирекциин, партком болон профсоюзай комитедэй дамжуулгын Улаан тугхан, нэгэдэхи мүнгэн шантайгаар абаба. Энэ звено 260 гектарай үбhэ сабшаhан, 1370 центнер үбhэ hүрилөө. Түс звеногой механизаторнууд (hүрилэгшэ Г. Иванов, тракторист П. Михайлов) болон бусад гэшүүдынь наратай үдэрые hамбаашалан, hайнаар хүдэлөө.

Үзэл сурталшад, соёлшод энэ совхозой үбhэшэдтэ ерэнэ. «Знание» бүлгэмэй аймагай организациин лекторнууд үбhэшэдэй звенонуудта ерэжэ, hүүлшын hонинуудые хөөрэжэ үгэнэ. Чисаанын хүдөөгэй клубай агитбригадынхидшье үбhэшэдэй звенонуудаар ябажа концерт табина.

М. ОШИРОВ.

ГОРОХ ХУРЯАГДАЖА ЭХИЛЭЭ

КАБАНСК. (Телефоноор абтаба). Хүсэд буурсаглан эдеэшэжэ байhан горохой ургаса үргэлжэ ногоорон нэмжыгээд, тоо томшогүй олон сагаахан хөөбэр сэсэгүүдээр бүрхөөгдөөд байхадаа, нюдэндэ үриhаар харагдана.

Мүнөө аймагай ажахынууд горохой ургаса сабшажа эхилбэ. Эгээн түрүүлэн Байгалай совхозой Тимлюйн бригадын трактористнар Геннадий Лобанов, Анатолий Полянский, Петр Пластинин гэгшэд МТЗ-52 түхэлэн тракторта КЗН-2,1 түхэлэй косилка шагтагалаад, горохой ургаса сабшажа, нэгэ мүhэн баал болгоно. Баал болгогдоhон горох хоёр-гурбан хоногто хэбтүүлэгдэжэ хатаагаад, тариинай юрын комбайнаар суглуулагдажа сохигдоно.

Түрүүшын хэдэн арбаад центнер ногоон горох совхозой тариинай тоог дээрэ буугаад байна. Энэ жэлдэ түс ажахыда горохой ургаса яhала hайн. Даб дээрэ хаража үзэхэдэ, гектарай 14 центнерhээ доошо бэшэ горох абтахаар хүлеэгдэнэ.

Горохой худалдан абалгын сэнгэй ехэ, экономическа талаараа ашагтай байhаниие хараада абажа, Байгалай совхоз энэ жэлдэ 5 мянга шахуу центнер горох гүрэндэ худалдаха юм. Бэшыень үрэhэ хүрэнгэдэ хааха, малай тэжээл болгохо байна.

А. ХАЛТУЕВ,
«Байкальские огни» газетын хүдэлмэрилэгшэ.

Манай зураг дээрэ судна бүтээлгын заводой мэдээжэ болоhон 4-дэхи разрядай фрезеровщик, КПСС-эй гэшүүн Валерий Далбаевые харанат. Тэрэ 6 жэл фрезеровщигоор ажаллаха зуураа, халаанайнтаа нормые ходо үлүүлэн дүүргэдэг. Коммунис ажалай ударник Валерий Далбаев заводой комсомолой комитедэй гэшүүн.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

УТА НАhА, УДААН ЖАРГАЛ ТҮХӨӨГШЭ

ЖЭЛ БҮРИ тэмдэглэгдэдэг физкультурнигуудай бүхэсоюзна үдэрые манай республикын спортсменүүд эрхим амжалтатайгаар угтажа байна. Энэньшье гайхалгүй юм бэзэ. Юуб гэхэдэ, мэнэ гэhээр гэхэ гү, али декабрь hарада тэмдэглэгдэхэеэ байhан ССР Союзай 50 жэлэй ойн баярай үдэрые эрхим амжалта, илалтатайгаар угтаха зорилго республикын спортын бүлгэм, спортсмен бүхэн урдаа табина бшуу.

Мүнөө үедэ манай республикын ажалшадай табадахи хүниинь физкультура, спортын али нэгэн зүйлөөр бэеэ hорижо, элдэб мүрысөөнүүдтэ хабаадалсана. Энээндэ республика доторхи долоон стадион, спортын 239 зал, спортын 1200, футбол наадаха 231 талмайнууд, сагаалса буудажа, мэргэнээ туршажа баймаар 17 тир болон бусад ехэхэн нүлөө үлүүлнэ ха юм.

Шэмэрүүн хүйтэн үбэлэй үедэ спортсменүүдэй мэдэлдэ санын 46 бааза, хоккей наадаха 95 елүүр үгтэhэн байна. Дурсагдагша стадион, талмай, залнуудта нэгэ доро 10 мянган физкультурнигууд hорилго, мүрысөө үнгэргэжэ шадаха байна. Бии байгаа эдэ талмай, стадионууд ургажа ябаа залуушуулай эрилтэ гүйсэд хангажа шаданагүй. Тиимэhээ энэ табан жэлэй туршада спортын 30 зал, табан стадион баригдахаар хараалагдажа, проектнүүдынь табигдаба. Улаан-Үдэ хотодо хүдөө ажахын институдай стадион, Зүүн-Сибириин технологическа институдай спортын томо комплекс баригдажа эхилбэ. Мүн Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай студентнэр өөhэдынгөө хүсөөр Сурхайта нуурай эрьедэ спортын томохон бааза түхеэржэ байнхай. Теплоприбор заводто спортын зал, авиазаводто тамаралгын бассейн энэ жэлдэ ашаглалгада үгтэхөөр хүлеэгдэнэ.

Таблад жэлэй саада тээ манай Буряад ороной габшагай солбон хүбүүд, басагад спортоор холо, ойгуур суурхуулдаггүй байгаа hаа, харин мүнөө республикымнай спортсменүүд спортын 23 зүйлөөр бүхэроссин болон бүхэсоюзна мүрысөөнүүдтэ хабаадалсадаг болонхой. Тиин Алас-Дурна зүгэй область, хизаар, автономито республикануудай спортсменүүдэй дунда манай спортсменүүд бокс, барилдаан, hур харбаан, велосипет, коньки, мори урилдаан болон хүгнэн атлетикээр мүрысэхэдөө түрүү hууринуудай нэгые эзэлhэн лэ байдаг болоо. Республикымнай эрхимэй эрхим бүхэшүүл Клим Олзоев, Валерий Иванов, Геннадий Манжуев, хүнгэн атледүүд Владимир Цыренов, Петр Степанов, боксернууд Борис Зоригтуев, Валерий Стрельников, hур харбагшад Даши Эрдынеев, Аркадий Бутхаев болон бусад Россин Федерациин, спортын бүлгэмүүдэй Центральна Соведэй суглуулагдамал командануудай гэшүүн болон абтаhаниинь hайшаан магтамаар. Мүнөө республика доторнай уласхоорондын классай спортын хоёр мастер тоологдоно. Эдэнэрэй хэд бэ гэхэдэ, бүхэ барилдаашан Клим Олзоев, боксер Валерий Стрельников гэгшэд болоно. Элдэб мүрысөөнүүдтэ 100 гаран мастернууд, хэдэн зуугаад мастерта кандидадууд, нэгэдэхи разрядтай хэдэ мянган спортсменүүд хабаадалсажа, үргэн Буряад ороноо суурхуулжа ябадаг лэ. Энэ жэлэй зургаа hарын туршада СССР-эй спортын мастерай нормо зургаан спортсмен дүүргэhэн байна.

Республикын физкультурнигуудай дунда энэ жэлhээ шэнээр бии болгогдоhон «Ажал хэхээр, СССР-ээ хамгаалхаар бэлэнби» (ГТО) гэhэн бүхэсоюзна физкультурна шэнэ комплекс хүсэндөө орожо, тэдэниие маха бада хүдэржүүлхэ талаар хүмүүжүүлжэ байха хүдэлмэриие бүри эдэбхижүүлээ hааб даа. Түрүүшын үдэрhөө энэ шухала кампанида хамсыгаа шуужа ороhон спортын зарим бүлгэмүүд hайн амжалта түйлаба. Тиин багшанарай, технологическа институдуудта, түмэр замшадай, хэлхээ холбооной электротехникумүүдтэ, мяха-консервын комбинадта, ...лбын фабрикада, Хүртэйн, Хандагатайн леспромхозуудта, Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадта эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри ябуулагдаhан, ГТО-гой нормо тушаагшад үдэрhөө үдэртэ олошоржо эхилhэн байха юм. Жэшээнь, мяха-консервын, Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадуудай, ЛВРЗ-гэй, авиационно заводой коллективүүд ГТО-гой шэнэ комплексые тушаалгаар эхилhэн мүрысөөндэ бригада, цехээрээ хабаадалсадаг болоо.

ГТО-гой комплекс тушаан абалгын гол зорилгонь хадаа бүхэсоюзна энэ шалгалтада комсомолшууд, залуушуул болон пионернүүдые олоорнь хабаадуулжа, тэдэниие физическэ талаарнь хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ hанаагаа ехээр хандуулха зорилго табигдаhан. Эдэ бүхы шалгалта, зорилгонууд СССР-эй байгуулагдаhаар 50 жэлэй ойдо бэлэдхэлэй ябуулагдажа байhан үедэ бүри эдэбхи үүсхэлтэйгээр, хаа хаанагүй үнгэргэгдэхэ, эмхидхэгдэхэ болоно бшуу. Тиихэдээ тиитэр зарим предприяти, эмхи зургаануудта энэ ехэ хүдэлмэриин орхигдошоод байhаниинь халагламаар. Илангаяа энэ шухала хүдэлмэри республикын колхоз, совхозуудта эмхи гуримгүйгөөр ябуулагдана. Хяагтын, Хурамхаанай, Баргажанай, Яруунын, Мухар-Шэбэрэй, Хориин аймагуудай коллективүүдэй хүтэлбэрилэгшэд дээрэhээ ямар захиралтын үгтэхые хүлеэгээд hуудагынь баhал гайхалтай байдаг.

Мүнөө жэлдэ тэмдэглэгдэжэ байгаа физкультурнигуудай бүхэсоюзна үдэр hаяар эхилхэеэ байгаа олимпиин наадануудай жэлдэ политическэ ехэхэн дэбжэлтын оршон байдалда тэмдэглэгдэхэнь. Тиимэhээ манай республикын спортын эдэбхитэд олимпиин наадануудай жэлдэ эрхим физкультурнигуудтай болохо, спортдо олон хүниие хабаадуулха зорилго урдаа табина. Тиимэhээ «Олимпиин наадануд гансашье олимпийцүүдтэ бэшэ», «ГТО-гой значогhоо олимпиин наадануудай медальнууд хүрэтэр» гэhэн уряа доро мүнөөдэр республикымнай спортсменүүд хоорондоо мүрысөөнүүдые үнгэргэхэ байна. Тиин жэл бүри үнгэргэгдэдэг заншалта hайндэрэй мүрысөөнүүдтэ ехэ багагүй олон хүн хабаадалсаха болоно бшуу.

Г. СЕРГЕЕВ,
БурАССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи физкультура, спортын комитедэй түрүүлэгшэ.

АЯНШАЛГА ДҮҮРЭБЭ

ВАШИНГТОН. ТАСС). Америкын правительствын уряалаар США-да ошоhон, СССР-эй элүүрые хамгаалгын министр Б. В. Петровский түрүүтэй совет делегациин 10 үдэрэй аяншалга дүүрэө.

Совет делегаци энэ үе соогоо США-гай медицинын шухала шухала эмхи зургаануудтай танилсаhан, эрдэмтэд болон врачнуудтай уулзаhан байна. Б. В. Петровский медицинын эрдэм ухаанай, элүүрые хамгаалгын харилсаа холбоон тухай СССР-эй, США-гай правительствануудай хоорондо баталагдаhан хэлсээнүүдые бэелүүлгын тодорхой асуудалнуудаар США-гай элүүрые хамгаалгын, гэгээрэлэй ба социальна тэдхэлгын министр Э. Ричардсонтой хөөрэлдөөнүүдые хээ. СССР-эй элүүрые хамгаалгын министр США-гай президент Р. Никсонтэй уулзаа.

Манай аяншалга ехэ үрэтэй байгаа гэжэ Б. В. Петровский Совет делегациин Эхэ орондоо бусахын урдахана болоhон пресс-конференци дээрэ мэдүүлбэ.

Зүрхэ-hудалай үбшэнүүдые эмшэлэлгын, hэргылэлгын талаар хоёр ороной хоорондын харилсаа холбооной шухала байhан тухайда министр дурдаад, энэ талаар Холбоото Штадуудайшье, Советскэ Союзайшье горитой амжалтануудые туйлаhыень тэмдэглэбэ. Рак үбшэн эмшэлэлгые, юун дээрэhээ хүрэдэг байhанай шалтагаануудыень шэнжэлэлгые СССР тон шухалада тоолодог. Химическэ хэдэ хэдэн аргануудые абалсаха түсэб хараалан хайбди. Советскэ Союзда айлшалхыень Э. Ричардсониие Советскэ правительствын үмэнэhөө уряаб гэжэ хэблэлэй түлөөлэгшэдтэ Б. В. Петровский мэдээсэбэ.

Пресс-конференцидэ байлсаhан Э. Ричардсон уряалайнь түлөө Советскэ правительствада баясхалан хүргөө. Советскэ делегациин аяншалгань элүүрые хамгаалгын талаар хоёр ороной хоорондын харилсаа холбоо бэхижүүлгэдэ туhа хүргөө. Олохон асуудалаар үгэеэ ойлголсообди. Энэ харилсаа холбоогоо саашадань хүгжөөхэ хүсэлтэй байнабди гэжэ Американ министр тэмдэглэбэ.

ЭРХИМҮҮДТЭ ТУГУУД БАРЮУЛАГДАА

РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет ба ВЦСПС мал ажалай продуктнуудые бүри ехээр абаха, бэлэдхэхын түлөө, малай ба шубуудай ашаг олзые дээшэлүүлхын түлөө автономито республикануудай, хизаарнуудай, областьнуудай, автономито областьнуудай бүхэроссин социалис мүрысөөнэй 1972 оной түрүүшын хахад жэлэй дүнгүүдые согсолон гаргаба.

Баруун хойто зонодо—Калининградска область, түбэй — Рязанска область, Волго-Вятскын—Мариин АССР, түбэй-хара хүрьhэтэ — Белгородско область, Поволжиин — Пензенскэ область, Баруун-Сибириин — Алтайн хизаар ба Новосибирскэ область, Алас-Дурнын — Сахалинай область, Хойто зүгэй—Мурманска область мүрысөөндэ илаба гэжэ мэдэрэгдээ.

Калининградска, Рязанска, Новосибирскэ ба Мурманска областьнуудта РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй ба ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан тугууд, мүнгэн шангууд барюулагдахань.

Пензенскэ, Белгородско, Сахалинай областьнуудта, Алтайн хизаар ба Мариин АССР-тэ РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй ба ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан тугуудые үлөөхэ, мүнгэн шангуудые үгэхэ гэжэ шиидхэгдээ.

Баруун хойто зонодо—Новгородско область, түбэй—Костромской область, Волго-Вятскын — Мордвагай АССР, түбэй-хара хүрьhэтэ—Липецкэ область, Баруун Сибириин — Кемеровскэ область, хойто—Карелиин АССР мүрысөөнэй хоердохи hууринуудые эзэлбэ. Эдээндэ мүнгэн шангууд барюулагдаха байна.

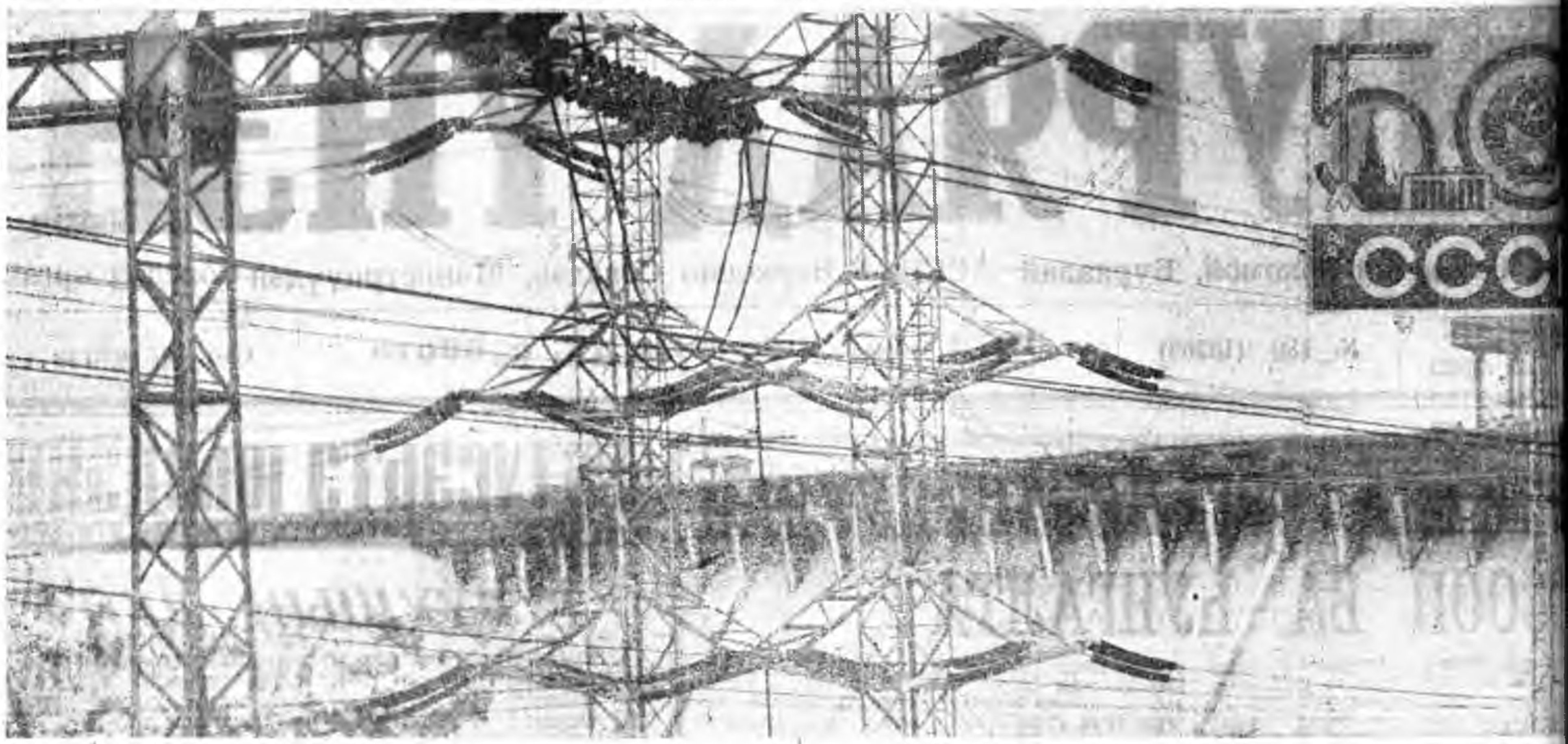
(ТАСС).

Нэгэдэмэл Нацинуудай Организацида тараагдаа

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Июлиин 31-дэ Крымдэ бологшо социалис оронуудай коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй уулзалгын дүнгүүдые зүбшэн хэлсэhэн КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой заседани тухай мэдээсэлэй текстые Нэгэдэмэл Нацинуудай Организациин дэргэдэ саг үргэлжэ байдаг Советскэ Союзай түлөөлэлгэтэ эмхи анхаралдаа абахын тула тарааба.

ЭЛЕКТРИЖҮҮЛГЫН АГУУЕХЭ ШАТАНУУД

БРАТСКА ГЭС.

ТАСС-ай фотохр[оника]

ТАСС-ай ХЭҺЭН РЕПОРТАЖ

БҮМБЭГ[ЭР]ЭГ ДЭЛХЭЙ ДЭЭРЭ ЭГЭЭН ТОМО КРАСНОЯРСКА ГИДРОЭЛЕКТРОСТАНЦИИЕ АШАГЛАЛГАДА ТУШААҺАН АКТЫЕ ҺАЯХАН ГҮРЭНЭЙ КОМИССИ БАТАЛБА. АРАДАЙ АЖАХЫДА АЛБА ХЭХЭЭР 6 МИЛЛИОН КИЛОВАТТ ЭЛЕКТРЫН ХҮСЭН НЭМЭЖЭ ҮГТЭБЭ. ЭНЭНЬ ГОЭЛРО-гой ТҮСЭБӨӨР ХАРААЛАГДАҺАН 30 ЭЛЕКТРОСТАНЦИИН ХҮСЭ НЬӨӨ ДҮРБЭ ДАХИН ЕХЭ ЮМ.

Советүүдэй Бүхэроссин XVI съезд ГОЭЛРО-гой түсэб баталһан бэлэй. Баригдахаар хараалагдаһан 30 электростанци гэхэ гү, али тэдэнэй үйлэдбэрилэн гаргаха 8,8 миллиард киловатт-час электрын элшэ хүсэн дайн сэрэгээр һандаргагдаһан, үлэсхэлэн хооһон байһан оронойнмнай хүн зониие эдеэ хоолоор, хубсаһа хунараар, гэр байраар, транспортаар, соёл болбосоролоор хангаха байгаа. Иигэжэ ороноо электрижүүлгын эхин табигдаа һэн. Иимэ хэрэг эхилхэдээ, В. И. Ленин гансашье энэ ушарые хараадаа абаагүй байгаа. Совет засаг дээрэ бүхы ороноо электрижүүлбэл; коммунизм болохо гэһэн тэрэнэй түүхэтэ үгэ холые хараһан юм. Ленинэй энэ тобшо үгэнүүд партиин хоёрдохи программа, Советүүдэй ороной экономическа программа болоо һэн.

Мүнөө Ленинэй зохёоһон ГОЭЛРО-гой түсэб зуу дахин үлүүлэн дүүргэгдээ.

СССР дотор түгэс хүгжэнги социалис общество байгуулагдаа.

Энэ ушар хадаа Ильичэй зохёоһон түсэбэй бодото бэелэл, манай орон дотор коммунис общество байгуулха бодото үндэһэ һуури болонхой. Иигэжэ сүлөөрэгдэһэн арадай хүсэл зориг болбол 50 жэлэй саада тээ хүнэй һанаа үнөөндэ ороогүй юумые бодото дээрэнь бэелүүлээ. Түсэбтэ юһэдэхи табан жэлэй туршада электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгые нэгэ триллионһоо үлүү киловатт часта хүргэхэ зорилго КПСС-эй XXIV съезд табяа. Энэ хадаа асари ехэ зорилго мүн гэшэ.

«Совет Социалис Республикануудай Союзда нэгэдэһэн ушар хадаа ямар ехэ аша үрэтэйб, саашадаа ямар ехэ арга боломжо нээжэ үгэнэб гэжэ манай ороной бүхы арадууд олон жэлэй дүй дүршэл дээрэһээ ойлгоо» — СССР-эй Агууехэ һайндэртэ бэлэдхэхэ тухай КПСС-эй ЦК-гай тогтоолһоо абтаһан эдэ үгэнүүд манай партиин, правительствын национальна политикын эгээл гүн удхые тайлбарилжа үгэнэ. Мүнөө аха дүү совет республикануудай хани барисаанай нэгэ талые — ороноо электрижүүлхэ асуудалые хараад үзэе.

— Красноярска ГЭС-ые ашаглалгада үгэһэн ушар тон шухала. ССР Союзай экономическа, политическа ажабайдалда тон шухала удха шанартай шата мүн гэжэ хэлэхэ байнаб, гээд СССР-эй энергетикын, электрижүүлгын министр **Петр Степанович Непорожный** хөөрэнэ.

— Дэлхэй дээрэ түрүүшынхеэ энэ нэгэ станцида тус бүхэнөө 500 мянган киловатт хүсэтэй 12 агрегат суг хүдэлнэ. Енисей мүрэн дээрэхи гидроэлектростанци орон доторoo эгээн үнэгүй электрын элшэ хүсэ гаргана. Станциин түрүүшын гидротурбинын хүдэлжэ эхилһэнһээ хойшо арадай ажахыда 60 миллиард киловатт-час электрын элшэ хүсэн дамжуулагдаа.

* * *

П. С. Непорожниин кабинет сооһоо совет энергетикын алдарта замда зорюулагдаһан репортаж мүнөө бидэнэр хэнэбди. Энээндэмнай хэлхеэ холбооной элдэб янзын түхеэрэлгэнүүд туһа хүргэнэ. Хэрэгтэй болоходонь Эхэ оронойнгоо алишье хизаартай хөөрэлдэжэ шадаха байнабди. Харин мүнөө хүндэмүүшэ эзэмнай ханада үлгөөтэй картада манииые абаашана.

Тэндэнь орон дотор баригдаһан электростанцинуудые харуулһан тэмдэгүүд посоотой байна. Энэ картые ГОЭЛРО-гой комиссиин картатай зэргэсүүлэшэгүй. Мүнөөнэйнь карта дээрэ одо мүшэд шэнги олон гал яларна. Тиибэшье эдэ хоёр карта адлишуу. Юугээрээ адлиб гэхэдэ, гансахан оронойнгоо түб газарые бэшэ, харин ороной эгээн холын булан тохойнуудые электрын элшэ хүсөөр хангаха гэһэн хараа бодолые эдэ хоёр картанууд элитээр харуулна. Ороной электрын элшэ хүсэнэй үндэһэ һуури табигдахадаа, эхинһээ ниитын байдалай бэ ажахын талаар национальна адли тэгшэ бэшэ байха ушарые удаа дараалан усадхахын тула ороной гээгдэнги заха хизаар районуудай үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые хүгжөөхэ гэһэн хараа бодолые хүтэлбэри болгоһон бэлэй. Энэ ушар ленинскэ национальна политикын холын хараа бодолтой байһые гэршэлэн харуулна.

ГОЭЛРО — арадай ажахые хүгжөөхэ гүрэнэй нэгэдэмэл түсэб байһан юм. Иимэ түсэб хүн түрэлтэнэй түүхэдэ түрүүшынхеэ табигдаа бэлэй. 10—15 жэлэй туршада бүхыдөө 1750 мянган киловатт хүсэтэй 30 электростанци баригдаха байгаа. Энээнэй ашаар промышленна продукци бүтээн гаргалга 80—100 процентээр ехэ болохо һэн. Тиихэдэ хүндэ индустри, түлишын промышленность булюу түргэнөөр хүгжөөгдэхэ байгаа. Мүн хүдөө ажахыда ехэ юумэн хэгдэхэ һэн.

1920 ондо Ленинтэй уулзаһан Англиин томо уран зохёолшо Г. Уэллс ГОЭЛРО-гой түсэбэй дүүргэлтэдэ үнэншөөгүй бэлэй.

Харин тиихэдэнь совет арад энэ түсэбые бэелүүлжэ эхилээ. Граждан дайнай, мүн һандаргагдаһан ажахын оршон байдалда Волхов мүрэнэй эрьедэхи Михаил Архангел гэжэ нэрэтэй тосхоной хажууда түрүүшын барилгашад — Питерэй хүдэлмэришэд ерэжэ буугаа. Тэдэнэй зэбсэг гэхэдэ, хэдыхэн лэ һүхэтэй һэн. Барилгын материалнуудые, хүрзэ лопатануудые, шорой шэрэхэ тэргэнүүдые бүхы Росси дотоһоо асарха баатай бологдоо. Туркестанһаа иимэ зэмсэгүүдые тэмээн дээрэ ашажа асарһан ушар бии. Зүгөөр энэ барилга дээрэ түрүүшын совет экскаваторай хүдэлхэ саг ерээ. Мүн энэ барилга дээрэ түрүүшын совет гидрогенераторнууд тогтоогдоо. Тэдэ гидрогенераторнуудые Ленинградай «Электросила» заводойхид бүтээгээ һэн.

Эдэ жэлнүүдэй туршада мүн Шатурска, Каширска барилганууд бодожо эхилээ. В. И. Ленин эдэ барилгануудай хойноһоо ходо хаража, хинажа байгаа. Тиихэдээ электрижүүлгые хүгжөөхын тула зааханшье нөөсэ хэжэ байхые уряалдаг һэн. Мүн Владимир Ильич Украинадахи Штеровскэ ГРЭС, Ураалдахи Челябинска, Кизеловско станцинуудые барилгада ехэ анхаралаа хандуулдаг һэн. Арадай ажаһуудалые һайжаруулха тухай В. И. Ленинэй заабариие дүүргэлтэ болгон, Грузиин большевигууд Кура мүрэн дээрэ Земо-Авчальска ГЭС барижа эхилээ. Мүнөө Ингури мүрэн дээрэ баригдажа байһан шэнэ станци Земо-Авчальска ГЭС-һээ хүсөөрөө 40 дахин ехэ юм. Энэ барилга дээрэ 20 гаран үндэһэ яһатан хүдэлнэ.

1926 ондо гурбан гидроэлектростанци — Волховско, Боз-Суйска, Еревански гидроэлектростанцинууд ашаглалгада үгтөө. Уданшьегүй Казахстанда Хариузовско ГЭС хүдэлжэ эхилнэ.

Гидроэлектростанцинуудые бариха талаар түрүүшын амжалта болбол тэрэ сагай тон томо станцинууд — Украинадахи Днепровско ГЭС-ые бариха арга олгоо. Энэ станциин түрүүшын агрегат 1932 оной майн 1-дэ ашаглалгада үгтөө.

Совет республикануудай энергетикэ жэл бүри хүгжэжэ байгаа. Ленинэй партяар зоригжуулагдаһан манай ороной аха дүү арадуудай туйлай ехэ хүсэл оролдолгын ашаар ГОЭЛРО-гой түсэб үлүүлэн дүүргэгдээ. Тиихэдээ урдын хаанта Россин харанхы мунхаг заха хизаар байһан газарта, мүнөөнэй совет республиканuудта электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгэ бүхы Советскэ Союзайхиһаа ехэ түргөөр ургадаг байгаа. Гэбэл Казахстанда электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгэ 1913 онойхитой сасуулбал, 1940 ондо 486 дахин, Дунда Азиин республиканuудта — 81 дахин ургаа. Харин бүхы орон доторнай — 23,7 дахин ургаһан байгаа.

Таджикистаниие үшөө нэгэ жэшээ болгон абаад үзэе. 1913 ондо эндэ нэгэшье электростанци үгы байһан. Энэ республикын энергетикэ Совет засагай үедэ байгуулагдаа. Үнгэрһэн табан жэлэй туршада электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгэ хоёр дахин ехэ боложо, жэл соо 3,2 миллиард киловатт-час болоо. 1975 он болотор үшөө 2,1 дахинаар ехэ болохо.

Дунда Азида гидроэнергетикэ арадай ажахын олон янзын зорилгонуудые шиидхэнэ, гээд министр тодорхойлно. Эндэ ГЭС барилга электрын элшэ хүсэ абахаһаа гадна, уһалууриин хэрэгтэ туйлай ехэ удха шанартай юм. Жэшээнь, Таджигай ССР-тэ баригдажа байһан Нурекскэ ГЭС-эй нуур ганданги талын миллион гектар талмайда ами оруулха юм. Энэ станциһаа электрын элшэ хүсэ абаха олон промышленна предприятинууд эндэ баригдаха байна. ГЭС-эй юһэн томо агрегадууд жэл соо 11 миллиардһаа ехэ киловатт-час үнэгүй электрын элшэ хүсэ үгэхэ. Энэ барилга болзорһоо урид ашаглалгада үгтэхэ байна.

Мүнөө энэ барилга дээрэ ажал хэр зэргээр ябажа байнаб? Энэ асуудалда «Нурекгэсстройн» главна инженер Н. Г. Савченков харюусана:

— Энэ барилгын ябаса үдэрөөр, часаар тоологдожо байдаг. ГЭС-эй түрүүшын хоёр агрегат энэ оной декабриин 22-то хүдэлжэ эхилхэ. Хабсаргагшад түрүүшын гидротурбинануудые хабсаргажа байна. Станциин байшан баригдажа дүүрэхэ болоо. Нуурай тогтохо газар малтагдаа. Тиигэжэ хүнэй гараар бии болгогдоһон нуур долгилжо байха юм.

Энэ хөөрэлдөөгөө дүүргээд Братск хото хонходобобди. ТАСС-ай корреспондент М. Совенко харюусана. Н. Корначевой бригада тухай хөөрэхые гуйбабди.

— Энэ бригада 1966 ондо байгуулагдаа һэн. Бригадын гэшүүд Ангар мүрэн дээрэ баригдаха ГЭС-эй түрүүшын хүдэлмэришэд юм. Мүрэниие хааха барилгын һуури бодхоогдоһон. 1967 ондо ехэл хүндэ хүшэр байгаа һэн. Хабсагай шулуу нүхэлхэһөө гадна, 40—50 градус хүйтэндэ хүдэлхэ гээшэ амар хэрэг бэшэ байгаа. Тиимэшье һаань, олон мянган кубометр шулуун мүрэнэй оёорһоо абтажа хаягдаһан. Хойто жэлэйнь хабар болотор Н. Корначевой бригада Усть-Илимые хааха хаалтада түрүүшын бетон хэһэн бэлэй. Мүнөө жэл энэ бригада габшагайгаар хүдэлнэ. Һара бүри 6—6,5 мянган кубометр бетон барилгада хэгдэнэ. Энэнь түсэбһөө 15—20 процент ехэ юм.

* * *

Энэ хөөрэлдөөнэй һүүлээр министр Петр Степанович дахинаа картада урина.

— Харагты, Вахша мүрэн дээрэхи иимэ адли галнуудые Енисей, Ангар, Днепр, Зей, Калыма, мүн Прибалтикын, Кавказай мүрэнүүд дээрэ харанат. Эдэнэй тоо 38. Эдэ бүгэдэ мүнөө баригдажа байһан ГЭС-үүд гээшэ. Мүнөөнэй табан жэлэй туршада манай гидроэнергетикын хүсэн 11 миллион киловаттһаа ехээр ургаха байна. Бүхы союзна республиканuудта гидроэнергетикын барилга хэгдэнэ. Латвида Рижскэ ГЭС баригдажа дүүрэхэ ёһотой. Арменидэ Воротан мүрэн дээрэ ГЭС баригдажа байна. Грузида Ингури ГЭС, мүн Варцыхэ-ГЭС ашаглалгада орохо. Киргизидэ Токтоульска ГЭС, Курпсайска ГЭС баригдаха юм. Украинада Днепрогэс-2, Каневскэ гидроузел хүдэлжэ эхилхээр түсэблэгдөө. РСФСР-тэ Усть-Илимскэ ГЭС, Зей мүрэн дээрэхи ГЭС баригдажа байна. Эдэ ГЭС-үүдэй түрүүшын агрегадууд энэ табан жэлэй туршада электрын элшэ хүсэ үгэжэ эхилхэ байна.

Саяно-Шушенска ГЭС эгээн ехэ хүсэтэй станци болохо юм. Энэ станциие нютаг зон Саланай наран гэжэ нэрлэдэг. Энэнь тон зүб. Тэрэ жэл бүри 23 миллиард киловатт-час электрын элшэ хүсэ үгэжэ байха. Энээнэй ашаар Зүүн-Сибирьтэ Саянай үйлэдбэриин томо комплекс байгуулагдаха. Минусинскда баригдаха электро-техническэ предприятинуудай түсэбые һаяхан СССР-эй Министрнүүдэй Совет баталаа. Хамта эндэ 12 завод баригдаха. Тэрээнһээ гадна шэнжэлгын лабораторинуудай, конструкторска бюронуудай, институдуудай, техникумүүдэй байшангууд бодохо юм.

— Гидро-барилга энергетикын эгээл һонирхолтой барилга юм, гээд министр саашань хөөрэнэ. Гэбэшье түлишөөр хүдэлдэг станцинууд ороной энергетикын 80 процент продукци үгэнэ. Мүнөө манай орон миллионһоо дээшэ киловатт хүсэтэй 30-һаа олон ГРЭС-тэй юм. Тэдэнэй дунда РСФСР-тэхи Конаковско, Украинадахи Приднепровско, Змиевскэ, Эстонско, Литовско болон бусад туйлай томо ГРЭС-үүд бии. Юһэдэхи түсэбтэ табан жэлэй туршада эдэнһээ 3—4 дахин томо станцинууд баригдаха.

Тэдэнэй нэгэн Дунда Азиин Сыр-Дарьинска ГРЭС болоно...

Узбекистанда байдаг ТАСС-ай корреспондент Е. Ефимовтэй телетайпаар хөөрэлдэнэбди. Сыр-Дарьинска ГРЭС-эй барилга хэр ябажа байнаб?

— Ажал хэрэг графигай ёһоор ябажа байна. Турбогенератор хабсаргалга дээрэ дүрбэн хоног алмагдаа. Декабриин 5-да — даалгабариһаа 26 хоног урид ток үгэжэ эхилхэбди гэһэн уялга барилгашад абаа. Үгэдөө хүрэхэбди. Юундэб гэхэдэ, манай захилые Ленинградай, Москвагай, Харьковай, Ташкентын хүдэлмэришэн анги болзорһоо урид дүүргэжэ эльгээгээ.

Энээнэй һүүлээр министр дахинаа хөөрэжэ эхилнэ.

— Арбан найман жэлэй саада тээ СССР дотор атомай элшэ хүсөөр хүдэлдэг түрүүшын промышленна электростанци ашаглалгада үгтэбэ гэһэн мэдээсэл тунхаглагдаа һэн. Тэрэ станциин хүсэн 5 мянган киловатт байгаа. Мүнөө ямар болооб? Карта харагты: Москва шадархи Обнинск городто түрүүшын АЭС (атомна электростанци) байгуулагдаа һэн. Мүнөө иимэ станцинууд Ураалда, Воронеж шадар байгуулагданхай. Белоярска, Нововоронежско АЭС-үүд хүдэлжэ байнхай. Шэнэ АЭС-үүд — РСФСР-тэхи, Ленинградска, Курска, Билибинскэ, У[...] дахи Чернобыльска бо[...] сад станцинууд баригда[...] на. АЭС-үүдэй хүсэн 7[...] лион киловадаар ехэ[...] юм...

Орон доторнай электр[...] шэ хүсэ дамжуулха [...] утаһан олон миллион ки[...] болодог юм. Үшөө 19[...] ВСНХ Москвагай, Ле[...] дай, Донбассай электр[...] нуудые нэгэдүүлхэ хэм[...] дые хараалһан байгаа[...] нмагтал граждан дайна[...] лээр лэ энэ хэмжээ[...] лүүлэгдээ һэн. Түр[...] Москвае тойрон электр[...] шэ хүсэнэй нэгэ систем[...] гуулагдаа. Һүүлээрнь ни[...] темэнүүд Ленинградта, [...] басста, Ураалда бии[...] Энээнэй һүүлээр респ[...] нууд доторхи, республи[...] хоорондохи энергосистем[...] гэдэлнүүд бии болоо.

Мүнөө үнгэрһэн табан [...] туршада оронойнмнай Е[...] хубида нэгэдэмэл энерго[...] мэ байгуулагдажа дүүр[...] Эдэ нэгэдүүлэгдэһэн [...] станцинуудай ниитэ хүс[...] миллионһоо дээшэ ки[...] юм. Тэрэ системэдэ Зака[...] Баруун Сибирь, Хойто [...] стан оролсоно. Мүн [...] мнай баруун хубида [...] Эхэ ороной, аха дүү со[...] оронууд — СЭВ-эй гэ[...] электро-дамжуулганууд [...] донхой. Тиигэжэ «Мир[...] нэрэтэй уласхоорондын [...] системэ байгуулагдаа. [...] ороной нэгэдэмэл энерг[...] скэ системэ байгуулха [...] табигдаад байна.

Томо энергосистемэ б[...] һанай ашаар жэжэ, аша[...] тай станцинууд баригда[...] лигдоо.

СССР-тэ нэгэдэмэл [...] системэ байгуулхын зо[...] шулуу нүүрһээр баян [...] түлишөөр хүдэлхэ томо[...] цинуудые бариха проек[...] хёогдожо байна.

* * *

Красноярска ГЭС-ые [...] үс сагай энергетикын [...] шагта барилга гэжэ тоо[...] Тэрэнэй хүсэн Волховс[...] станциин зэргэ. Гэбэш[...] дэндэ, совет ороной эр[...] эдэ хоёр станци адли [...] сэнтэй юм. Тэдэ хоёр х[...] совет гидротехникын то[...] тань болоно бшуу.

Волховстрой, Днеп[...] Волгын, Ангарай, Е[...] асари томо барилгануу[...] най ороной электрын эл[...] сэнэй дээжэнь боложо [...] гэрэлтүүлэн байдаг. Эд[...] цинууд Совет гүрэнэй [...] шата бүхэнэй һүлдэ [...] болоно. Эдэ станцинуу[...] үндэһэ яһатантай бүхы [...] байгуулаа. Росси болон [...] на түхеэрэлгэнүүдые [...] Казахстан шэжэм утаһа[...] лэдбэрилхэ зэд үгөө. З[...] түлишэ эльгээдэг бай[...] хэдэ эндэ ажаллаха [...] ССР Союзай бүхы булан[...] һоо ерээ һэн. Днепр[...] гансахан Украинын [...] Красноярска гидроузел[...] сал ородой барилга [...] шье тоолодоггүй байга[...] барилганууд совет бари[...] юм.

«Совет арадуудай [...] альна зэбсэгые, хүсэл [...] гые нэгэдүүлһэн, бэе [...] үнэн сэхэ туһаламжа [...] байһан ушар бүхы респ[...] нуудта түгэс хүгжэнги пр[...] ленность, оньһожоруула[...] томо хүдөө ажахы бай[...] арга олгоо. — «Совет [...] лис Республикануудай С[...] байгуулагдаһаар 50 жэл[...] до бэлэдхэл тухай» К[...] ЦК-гай тогтоолһоо абта[...] үгэнүүд Коммунис парти[...] ветскэ правительствы[...] циональна политикын [...] хые элирхэйлжэ үгэнэ. [...] мнай энергетикэ аха д[...] циалис 15 республикын[...] мическа нэгэ үйлэд[...] түрүү һалбари байгаа, [...] шье. Энэ хадаа Ленин[...] тяар ударидагдаһан [...] ороной арадуудай бата [...] лэй аша үрэ мүн. Энэ [...] тэдэнэй хамтын хүсэл ор[...] гын, хамжан туһалал[...] хани барисаанай үрэ дү[...]

Энэ репортаж-а[...] ТАСС-ай тусхай корр[еспон]дентнүүд Т. АККУРА[...] В. ПАШИН хэбэ.

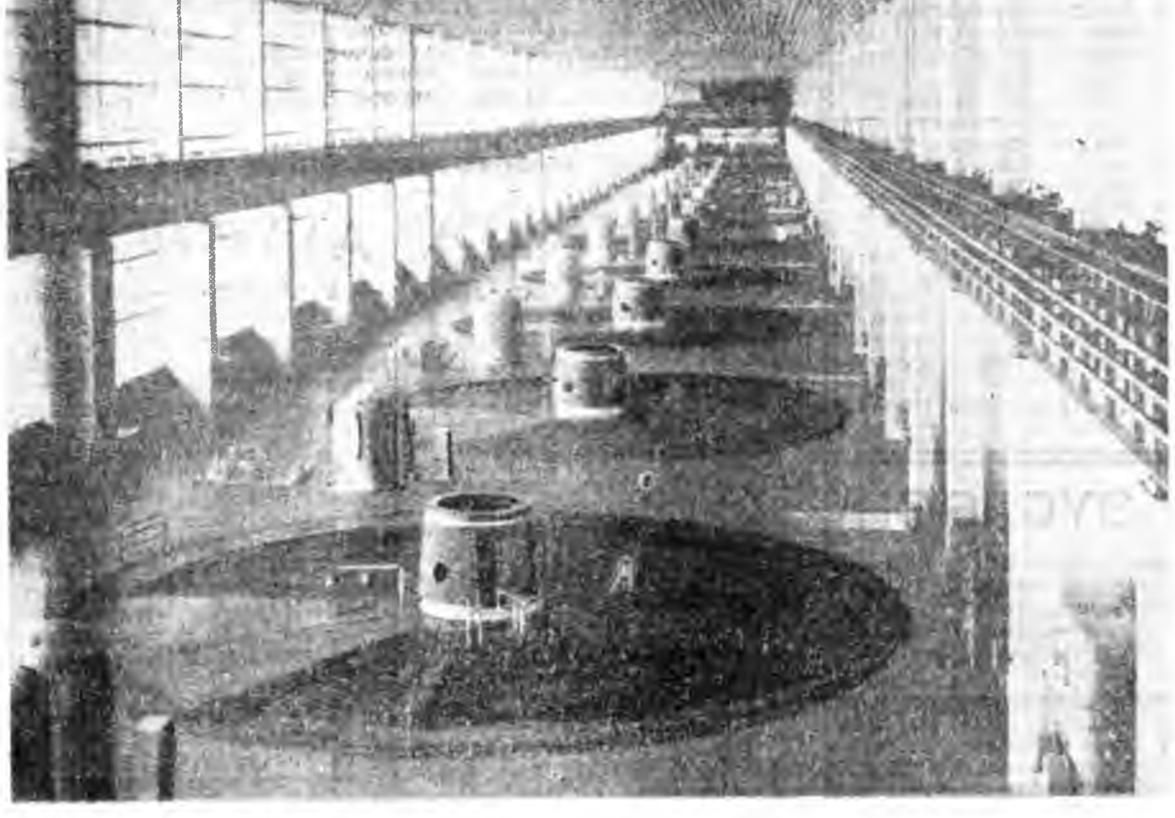
СССР-эй энергетикэ ба электрификациин министр П. С. Непорожный СССР-эй нэгэдхэмэл энергетическэ системын картын дэргэдэ.

Телеграфаар абтаһан ТАСС-ай фото.

Николай Корначевой (зураг дээрэ дундань) хүтэлбэрилдэг ВЛКСМ-эй 50 жэлэй нэрэмжэтэ комсомол-залуушуулай бригада Усть-Илимскэ ГЭС-эй барилгашадай социалис мүрысөөндэ энэ жэлдэ түрүү һууридa гаранхай. Хахад жэлэй туршада бригада плотина барилгада 34 мянган кубическа метр бетон шудхажа, даабарияа 20 процентээр үлүүлээ.

Телеграфаар абтаһан ТАСС-ай фото.

Красноярска ГЭС-эй машинна зал соо. Эндэ 500 мянган киловатт хүсэтэй 12 агрегат хүдэлдэг.

Телеграфаар абтаһан ТАСС-ай фото.

ГТО-гой КОМПЛЕКС— МАНАЙ hАЙНДЭР

КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй баталан абаhан «Ажал хэхээр, СССР-ээ хамгаалхаар бэлэнби» (ГТО) гэhэн бүхэсоюзна физкультурна шэнэ комплекс хадаа манай республикын, тэрэ тоодо «Спартак» бүлгэмэй физкультурын эдэбхитэдые шэнэ амжалта тээшэ зоригжуулаа hэн.

Байгша оной августын нэгэнэй байдалаар «Спартак» бүлгэмэй 50 коллективүүдэй 42-ынь ГТО-гой нормонуудые тушаажа эхилhэн байна. Мүнөө ГТО-гой нормо тушаажа эхилhэн 12 мянган хүнhөө хоёр мянгаадынь санаар, дүрбэн мянган хүниинь уралдаагаар, хүнгэн атлетикэ, мэргэн буудалгаар шалгалта үгөөд байна.

Хахад жэлэй туршада ниитын 508 инструктор, ниитын 420 судьянар бэлэдхэгдэhэн байгаа. Мүнөө тэдэнэр арад зоной дунда эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулхынгаа хажуугаар, ГТО-гой нормо тушаажа абана. Мүн ГТО-гой шэнэ комплекс тушаажа абаха хүдэлмэридэ hургуули, техникүмүүдэй физкультурын багшанар эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

Шэнэ гуримаар ГТО-гой комплекс тушаажа абаха хүдэлмэриин тусхай түсэб коллектив бүхэндэ табигдажа, хирэ хирэ болоод тэдэнэй дүүргэлтые шалгажа байдаг гуримтайбди.

Мүнөө автотранспортын, худалдаа наймаанай, медицинын хүдэлмэрилэгшэдэй, хэлхеэ холбооной хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой, мүн оёдолой фабрикын, горпищеторгын, горпромторгын, городой нэгэдэхи больницын, хэлхеэ, холбооной техникумэй коллективүүд ажалшадhаа шалгалта абаха, тэдэнэй дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадана.

Гэхэтэй хамта соёлой, геологуудай, ажаhуудалай эрилтэ хангадаг предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомууд энэ хэрэгтэ хайша хэрэгээр хандана гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй ха. . .

«Спартак» бүлгэмэй спортсменүүд, эдэбхитэд ГТО-гой нормо дүүргэхэ хэрэгтэ яhалал hайн амжалтатай физкультурнигуудай үдэрые угтажа байна.

В. КОНДАКОВ,
республикын «Спартак» бүлгэмэй соведэй түрүүлэгшэ.

ХААНА ЮУН БОЛОХОБ?

Мүнөөдэр Эхэ оронойнмай нютага бүхэндэ шамбай солбон ...бүүд, басагадай дунда физкульт...ынгуудай бүхэсоюзна үдэртэ ...улагдаhан мүрысөөнүүд үн...гэдэжэ байна. Улаан-Үдэ хо... стадионууд, спортын тал... болон бүлгэмүүдэй спортын ...ууд соо үдэрэй 12 часhаа ...нэ наадан мүрысөөнүүд үнгэр...гдэхэ:

«Спартак» бүлгэмэй спортсме... Үдэ, Сэлэнгэ мүрэн дээрэ ...ноэ, байдарка, мүн юрын онго...удаар, уhан дээгүүр санаар ...жорогшод мүрысэхэ юм.

«Труд» бүлгэмэй шатаршад, ...бод сохигшод, столой тенни...эр наадагшад хотын ажалшадай ...дар, сэнгэдэг парк соо мү...ехэнь.

«Буревестник» бүлгэмэй эхэ..., эрэшүүлэй команданууд бас...болоор мүрысэхэ, бүхэ ба...даа үнгэргэхэ. Эдэ мүры...үүд комсомолой арал дээрэ ...олохо.

«Динамо» бүлгэмэй спортсме... мүн лэ энэ арал дээрэ во...болоор мүрысэхэ. Авиазаво... спортсменүүд энэ үдэр ГТО... комплекс хүнгэн атлетикэ, ...аралга, футболоор тушааха ...йна.

«Ажалай резервынхид» вело...шедээр урилдаха, ЛВРЗ-гэй, ...заводой спортын клубуудай ...ортсменүүд футболоор блицтур..., hур харбалгаар, городки шэ...ээр hонирхолтой мүрысөөнүү... үнгэргэхэ юм. Бүхы мүры...өнүүд олимпиин нааданай гу...аар үнгэргэгдэхэ.

Мүнөөдэр «Труд» бүлгэмэй ...ортын зал соо дүрэ буляал...аар уласхоорондын нүхэр ...ой барилдаан болохонь. Айл... манайда аха дүү Монго... Арадай Республикын бүхэ...шүүлэй команда ерэнхэй. hонир...олой мүрысөөндэ хабаадаха ...убликынгаа, мүн айлша...нгаа бүхэшүүлдэ спортын ...алта хүсэе.

Мүрысөөндэ фабрика, заводуу... цех, бригадануудай команда...ууд оруулагдахаар хараалагдаа. ...рүү hуури эзэлhэн команда ...мэйнгөө нэгэдэхи шатын ...ом. спортсменүүд үнэтэ бэ...үдээр шагнагдаха байна.

„Вулкан“ илагдаба

Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй зоной «А» класста наададаг футболистнуудай дунда уржадэр ээлжээтэ уулзалганууд үнгэргэгдэбэ. Манай «Сэлэнгэтэй» уулзахаяа Петропавловск-Камчатский хотын футболистнууд ерэhэн байгаа. «А» класста хоёрдохи жэлээ наадажа ябаhан айлшад даб дээрэ мүрысөөнэй таблицада «Сэлэнгэ» командын урдахи—наймадахи hуури эзэлжэ ябана.

Наада үнгэргэхөөр Москваhаа ерэhэн мүрысөөнэй судья Николай Шишов үдэшын эгэээ долоон часта жэмбүүрээ эшхэржэ, нааданые эхилбэ.

Айлшадай добтолотшод Квасов, Юдаев, Белов болон бусад нааданай эхилэн сасуу манай футболистнуудай воротада добтолжо ороно. Эндэ «Сэлэнгын» хамгаалагшад хёрхо, бэрхээр наадахын орондо, аали нобшоор, hаланаар хамгаалга хэжэ, ерэhэн бүмбэгэ миин лэ гэдэргэнь сохихо юм. Тииhээршье зэмээ амасаха баагай бологдоо. Айлшадай добтолон ороходо, бүмбэгэ абаhан манай хамгаалагша Иванников тэрэнээ гэдэргэнь — нүхэртөө дамжуулхын орондо, айлшадай командын капитан Виктор Квасовай хүлдэ үгэжэрхибэ. Тиигээд лэ Вадим Титов воротагайнгаа сеткэ сооhоо бүмбэгэ абаха баагай болоо. Энэнь нааданай эхилhээр наймадахи минутада тохёолдоо.

Алдуугаа мэдэрhэн «Сэлэнгэ» командын футболистнууд арбаад минутын туршада айлшадайнгаа тала руу добтолно. Хэдэн минутын туршада «Сэлэнгын» футболистнууд таба удаа углууhаа бүмбэгэ сохижо байгаад наадаба. Зүгөөр бүмбэгэ ворота руу оробжо үгэхэ юумэ бэшэ. Айлшадай нэгэ футболистнь воротагаа хамгаалжа ябаhаар алдуу гаргажа, арбан нэгэн метрэй ялын бүмбэгэ сохюулха болобо. Ходоодоо ялын бүмбэгэ сохижо оруулдаг Виктор Чикачев (хамгаалагша) энээниие сохихоор ерэнхэй, тэмдэг дээрэ табигдаhан бүмбэгын хажуугаар эрьелдэнэ.

..Бүмбэгэ hожоргүйхэнөөр сохигдожо, вратарь тоо нээлгэбэгүй. «Сэлэнгын» футболистнууд дахин дахин добтолжо мэдэнэ. Ээлжээтэ добтолгын үедэ ворота руу сохиhон бүмбэгын гэдэргээ hүрэжэ ябатар тэрэниие оншотой мэргэнээр Максимовай сохижорхиходо, воротагай дээдэ углуу руу орошобол даа. Тиигэжэ нааданай тоо 1:1 болгоhон «Сэлэнгын» футболистнууд айлшадтаа амар заяа үзүүлэнгүй добтолжо мэдэнэ. Нааданай түрүүшын хахадай дүүрэхэ багаар Николай Дорофеев хоёрдохи бүмбэгэ айлшадай ворота руу оруулжа, стадиондо сугларагшадаа баясуулба.

Нааданай хоёрдохи хахадта яhала hайн добтолго, хамгаалга эмхидхэhэн манай футболистнууд дахин тоо нээжэ үрдингүй, наадаяа түгэсхэбэ. Энээгээр манай «Сэлэнгэ» команда өөрынгөө стадион дээрэ үнгэргэхэ уулзалгануудаа түгэсхэжэ, ээлжээтэ аян замаа Алас-Дурна зүг руу үргэлжэлүүлбэ. Тиин августын 14-дэ Владивостогой «Луч», августын 18, 22, 26-да «Сахалин», Хабаровскын СКА, «Амур» командануудтай уулзаха юм.

Манай корр.

ГУРБАН БҮХЭ

ЭДЭ ГУРБАН аха дүүнэр Буряад ороноо холо ойгуур суурхуулжа ябадагаараа спортдо дуратайшуулда мэдээжэ. Гурбан аха дүүнэр спортын нэгэл зүйлөөр—дүрэ буляалдаанай, мүн Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй арадуудай национальна барилдаануудта суттаа ябадаг юм.

Эдэнэрэй аха — Валерий Иванов республика дотороо суурхаhаар үнинэй юм. Тэрэ бүри студент ябахадаа, бүхэ барилдаанда, удаань дүрэ буляалдалгын тулалдаанда хабаадалсажа, спорттой ханилhан байха. Мүнөө Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай спортын факультедэй багша, СССР-эй спортын мастер, хэдэн удаа республика, зоно соогоо чемпион болоhон Валерий Иванов өөрынгөө баян дүршэлдэ залуушуулые hургажа, хүмүүжүүлжэ ябадаг, өөрөөшье мүрысөөнүүдтэ хабаадалсажа, үетэн нүхэдөө, шабинараа баясуулан, барилдаанай гоё hайхан техникэ харуулдаг лэ.

Үнгэрэгшэ жэлдэ Валерий Иванов дүрэ буляалдалгаар ВЦСПС-эй түрүү hуури эзэлхэ мүрысөөндэ хабаадалсахадаа, чемпион боложо ерээ hэн. Тиихэдээ тэрэ түгэсхэлэй барилдаанда Грузиин ССР-эй бүхэ Гоги Мелашвили гэгшэтэй ковер дээрэ гараhан байгаа. Грузиин чемпион эндэ тэнсээ hаа, түрүү hууридэ гараха, харин манай Валерий диилэбэл, чемпионой лентэдэ хүртэхэ байгаа. Иигээд байхадаа хоёр бүхын хоорондо шангахан тулалдаан болохо байба бшуу. СССР-эй залуушуулай дунда хоёр удаа чемпион болоhон Мелашвили болгоомжотойгоор аад, мэхэтэйхэнээр барилдаха юм. Хоёр бүхэ найман минутын туршада мэхэ гохоёо гаргабашье, нэгэнииньшье очкогүй, тэнсэжэ ябаба ха. «Яаха гээшэб?—Добтолхол юм байна» гэжэ Валерий шиидэбэ. Тиибэшье нёдондо Россин спартакиада дээрэ Дагестанай бүхэ Насруллаевта гэнтэ зүрхэтэйгөөр добтолходоо, тэрээндээ баригдажа, ковер дээрэ дала мүрөөрөө даруулhанаашье hанаад абана. Энэнь тэрээндэ орходоо хүсөөр багашье hаа, мэхэтэй байба ха юм. Тиибэ ябашье шиидэнгээр добтолhон Валерий гэнтэ хүл доогуурнь ороходоо, Грузиин ССР-эй бүхые ковер дээрэ унагаажархёо бэлэй.

Дунда зэргын шэгнүүртэн соо барилдадаг Валерий Иванов ганцашье дүрэ буляалдаанай мүрысөөндэ ябадаг бэшэ, мүн буряад барилдаанда анхаралаа ехээр хандуулдаг, зүрхэтэй, бэрхэ бүхэ юм. Энэ жэлэй hур харбаанай найр нааданай барилдаанда хабаадалсахадаа, тэрэ өөрынгөө шэгнүүртэн соохоо бултаниие хаяжа ябатараа, дүү хүбүүн Федор Махутовтаа дүрөөдүүлжэ, хоёрдохи hуури эзэлhэн байгаа. Харин тээстэн Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй арадуудай национальна спортоор үнгэргэгдэhэн спартакиада дээрэ Яхадай АССР-эй бүхэ Яковлев, Хакассай Чурдинов, Тувагай АССР-эй Ойдуп, Агын Дамбаев, Усть-Ордын Суханов гэгшэдтэй барилдахадаа, тэдэнээ торгоонгүй шүүжэ, чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө hэн. Эдэ үдэрнүүдтэ хүдөөгэй спортсменүүдэй дунда түрүү hуури эзэлхын түлөө Краснодар хотодо эхилhэн дүрэ буляалдалгын бүхэсоюзна мүрысөөндэ манай Валерий хабаадалсажа байнхай.

Дундахи хүбүүн — Федор Махутов бүхэшүүлэй зүргэ дээрэ гараhаар үнинэй бэшэ. Тиибэшье hаа, ахаhаа дутуугүйгөөр барилдажа, нэрэ солотой боложо ябана.

1971 ондо Алас-Дурна зүгэй зонын спартакиадада хабаадалсахадаа, чемпионой нэрэ зэргэтэй Улаан-Үдээ бусажа ерэhэн юм. Тэндэ барилдахадаа түгэсхэлэй нааданда РСФСР-эй чемпион, спортын мастер Вячеслав Карповтай үнгэргэhэн тулалдааниинь Федорто мүнөөшье хүрэтэр мартагдадаггүй байха. Юуб гэхэдэ, олон барилдаануудта хабаадалсажа, дээгүүр hууринуудые оло дахин эзэлhэн, нэрэ солотой Карпов залуу нүхэрөө баhажа ябаhаар шууд лэ нюргаяа «шоройдожорхин» алдаа hэн. Судьягай жэмбүүрэй эшхэрхэтэй адли Федор гансатал добтолжо, hүгөөдынгөө гарhаань шүүрэмсээрээ бэе тээшээ эрид татахатайгаа зэргэ, тэрэнээ бэлэхэнээр шадэжэрхёо ха юм. Харин тэрэнь мүрөөрөө ковер шудараад, нюдэ сабшаха зуура хүл дээрээ бодошоод байба. Барилдаанай түлэг дунда шүүгдэжэ ябаhанаа гэнтэ мэдэрhэн Карповай добтолгодо ороходонь, Федор 6 баллтай болоод ябаа. Карпов hүүлшын добтолгодо ороходоо, Махутовай баруун хүлыень шүүрэhэн аад, алдажархиба. Тиигэжэ үсэд шанга тулалдаанда Федор 7:0 гэhэн тоотойгоор шүүжэ гарахадаа, чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө hэн. Энээнэй удаа Эхэ оронойнгоо олон хото городуудаар ябажа барилдаhан байха. Жэлhээ жэлдэ залуу бүхэ Федор Махутовай бэень хүдэржэнэ, балсангынь шангадажа, дүршэл шадаринь баяжана.

* * *

Одхон хүбүүн — Геннадий хоёр ахадаа орходоо бэеэр томо, мундуу хүсэтэй, hаяын сагта эрхим бүхэнүүдэй нэгэн гэжэ тоолохоор спортсмен ургажа ябана. 21 наhатай Геннадий Махутов мүнөө СССР-эй спортын мастер болонхой. Энэ жэлдэ Яхадта үнгэргэгдэhэн бүхэсоюзна Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй зонын мүрысөөнүүдтэ өөрынгөө шэгнүүртэн соохоо шалгаржа, чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэhэн байна бшуу.

Ургажа ябаhан залуу бүхэмнай буряад, мүн тувын арадай «Хуреш» барилдаануудта ехэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг юм. Хүндэшэг шэгнүүртэнэй дундаhаа онсо шалгаржа, бусад командын түлөөлэгшэдые hүрдүүлжэ, мэгдэхээжэ эхилhэн манай Геннадий Махутов саашадаа өлохон бүхэшүүлые бүдэрүүлхэ, hүрдөөхэ, барилдаанайнгаа hайн техникэ харуулан, диилэжэ гараха бүхы шадабаритай болоно ябаhандаа, бүхэ барилдаанда дуратайшуул омогорхоно, баясана.

* * *

Гурбан аха дүүнэр... Гурбан бүхэшүүл... Тэдэниие физкультурнигуудай бүхэсоюзна үдэрөөр амаршалаад, хаанашье ябахадаа эрхим амжалта, илалта туйлахай Буряад ороноо бусажа ерэхыень, халуун зүрхэнhөө хүсэхэ, уряалхашье байнабди.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ,
В. БАДМАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Мүрысөөн бүхэндэ эрхим амжалта туйлажа ябадаг республикымнай бүхэшүүлэй түлөөлэгшэд (зүүн гарhаа) Эрдэни Норсонов, Виктор Баймеев, Валерий Иванов, Олег Алексеев, Геннадий Манжуев, Геннадий Махутов гэгшэд харуулагдана.
С. ЦЫРЕНЖАПОВАИ фото.

hУР ХАРБААН. Жэл бүри зунай hайндэрнүүдтэ үнгэргэгдэдэг мүрысөөнүүдтэ hур харбаан түрүүшын hууринуудай нэгые эзэлжэ, спортдо дуратайшуулые hонирхуулдаг бэзэ.

Манай республика дотор hүүлэй үедэ hур харбаан бүри хүндэтэй боложо, олон хүниие хабаадуулна. Анхан түрүүн хүдөөгэй hургуули, колхоз, совхозуудай мэргэшүүлэй дунда дэлгэрhэн hур харбаан эдэ үдэрнүүдтэ «Динамо», «Буревестник», «Урожай», «Труд», «Спартак» бүлгэмүүдэй спортсменүүдэй дунда хүндэтэй болонхой.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Урожай» бүлгэмэй hур харбагшад.

ТЕЛЕФОН · ТЕЛЕГРАФ · РАДИО — ХИЛЫН ГААНАhАА

ДЕЛИ

ИНДИ БА ПАКИСТАНАЙ СЭРЭГЭЙ ТҮЛӨӨЛЭГШЭДЭЙ УУЛЗАЛГА

ТАСС

Хоёр ороной хоорондохи уласхоорондын хилэhээ сэрэгүүдээ холодуулха түсэб зохёохо, Джамму ба Кашмирта хиналтын газар байгуулха зорилготойгоор Индиин, Пакистанай сэрэгэй командованиин түлөөлэгшэд августын 10-да Сучетгарх (Джамму ба Кашмир штат) гэжэ нютагта уулзаба. Генерал-лейтенант П. С. Бхагат—Индиие, генерал-лейтенант Абдул Хамид Хан Пакистаниие түлөөлнэ.

Нютагай хэблэлэй мэдээсэhэнэй ёhоор, Инди ба Пакистанай сэрэгэй түлөөлэгшэдэй уулзалга оронуудайнгаа хоорондохи харилсаа холбоое заhаруулха хэмжээнүүдые абахаар хоёр талын хүсэжэ байhые гэршэлнэ.

ЛОНДОН

БУhАЛГААЛАГШАДЫЕ ДЭМЖЭНЭ

ТАСС

Салин хүлhыень нэмээхэ эрилтэ табижа буhалгаалhан барилгашадые Англиин үргэн ниитэ хүдэлмэришэд дэмжэнхэ байнхай. Буhалгаалhан нүхэдтэеэ hаналаа нэгэдэжэ байhанаа мэдүүлэн, Лондонон хэдэн мянгаад барилгашад буhалгаа соносхохые шиидэжэ байhанаа августын 9-дэ соносхоо.

Буhалгаалагшадтай хамтаржа, эрилтэнүүдыень бүрин хангахаар тэмсэхыень Глазго хотын хүдэлмэришэд митинг дээрээ Шотландиин 40 мянган барилгшадые уряалба.

КАРАКАС

Вьетнамай арадтай hаналаа нэгэдэнэ

ТАСС

Вьетнамай нютагуудые США-гай авиациин бомбодожо байhыень Венесуэлын Коммунис партиин (КПВ) ЦК эрид буруушааба. США-гай империализм Вьетнамда эсэргүү агаарай добтолгонуудые хэжэ, ямаршье гэмгүй олон миллион хүнэй ами наhанда хоро хүргэжэ байhыень, Венесуэлын Компартиин ЦК буруушаана гээд тогтоол соо хэлэгдэнэ.

Вьетнамай газар дайда дээрэ американ түримхэйшүүлэй үйлэдэжэ байгаа hүйдхэлтэ ябуулгануудые буруушаан тэмсэхыень, оронойнгоо политическэ бусад организацинуудые, профсоюзуудые Венесуэлын Коммунис партиин ЦК уряалба.

ВАШИНГТОН

Конгресстэ дайе буруушааhан ябадал үргэдэнэ

ТАСС

Харин гүрэнүүдтэ туhаламжа үзүүлхэ тухай хуулиин проектдэ оруулагдаха заhабариие конгрессэй түлөөлэгшэдэй палата зүбшэжэ эхилбэ. Индохитадhаа американ бүхы сэрэгүүдые 1972 оной октябриин 1 болотор гаргахые тус заhабари хараална. Вашингтоной тусхай политикые буруушааhан заhабариие конгрессэй доодо палатын гадаадын хэрэгүүдэй комисси дурадхаба.

Эб найрамдал хангаха тухай хубхай хооhон хөөрэлдөөнэй саана Индохитадтахи США-гай сэрэгэй ябуулгануудые улам үргэдхэлгэ далдалагдана гэжэ конгрессмен - республиканец Д. Ригл суглуулhан статистическэ баримтануудтаа үндэhэлэн мэдүүлбэ. Мүнөөнэй правительствын засаг барижа байhан үе соо Вьетнамда боложо байhан дайнда 59 миллиард доллар гаргашалагдаа гэжэ тэрэ хэлэнэ. Энэ жэлдэ 7 миллиард доллар энээндэ нэмэгдэхэ юм гээд конгрессмен тэмдэглээ. Мүнөө правительствын хэжэ байгаа хархис ябуулганууд Индохитадай оронуудай олон хүниие хохидолдо оруулhан, hандарал үүдхэhэн байна.

Сэрэгэй хэрэгсэлнүүдые худалдан абаха тухай хуулиин проектдэ сенатор Э. Бругай оруулhан энээндэ адлирхуу заhабариие конгрессэй дээдэ палата hаяхан абаа.

НЬЮ-ЙОРК

ДАЙСАНДА ЭСЭРГҮҮ ШЭНЭ СОХИЛТОНУУД

ТАСС

Сайгон шадар шэбээлhэн дайсаниие Урда Вьетнамай Арадай сүлөөлэлгын хүсэнүүд шангаар сохино. Эндэхи патриодууд Урда Вьетнамай ниислэл хотоhоо зүүгээр 24 километртэ оршодог Лонгтхань хотодо хороhон дахуул армиин сэрэгүүдэй бэхилэлтэнүүдые августын 8-да hамна буудаhан байна. Дахуул сэрэгүүд шэнэ хүсэ тиишэ эльгээхэ зуураа, американ авиациhаа туhаламжа, дэмжэлгэ абаhан байха юм. ЮПИ агентствын дамжуулhанай ёhоор, тус райондо сэрэгүүднай ехэ гээлтэ хоролтодо оробо гэжэ сайгон командованиин сэхэ руунь мэдэрээ.

Сайгонhоо хойгуур 90 километртэ шанга байлдаанууд боложо байhаар. Сүлөөлэлгын хүсэнүүд Анлок хото шадар эшээлhэн дайсаниие добтолжо, ехэ гээлтэ хоролтодо оруулна. Энэ хотодо хүреэлэгдэhэн сайгон сэрэгүүдэй гарнизонтой агаараар холбоон хэгдэнэ. Сайгонhоо баруун-урдуур болоhон байлдаануудта патриодууд дайсанай сэрэгэй постнуудта, Меконг мүрэниие зубшуулан хэhэн бэхилэлтэнүүдтэ добтолно. Митхо, Киентыонг провинцинуудта байлдаан замханагүй.

Куангчи хотые эзэлхын түлөө байлдаан хойто фронтдо боложо үргэлжэлhээр. Августын 9-дэ сайгон десантнуудай, далайн ябаган сэрэгэй частьнуудые Арадай сүлөөлэлгын хүсэнүүд артиллереэр hамна буудаа. Августын 8-да американ «В-52» түхэлэй бомбардировщигууд Куангчи провинцида 18 дахин добтолго хэhэн байна.

ХАНОЙ. (ТАСС). Августын 6—7-до Урда Вьетнамай Арадай сүлөөлэлгын хүсэнүүд Куангчи провинцида сайгон дахуул армиин 400 гаран парашютист болон далайн олон сэрэгшэдые хүлhөөнь буулгаа гэжэ «Сүлөөлэлгэ» гэдэг хэблэлэй агентство мэдээсэбэ.

ХАНОЙ. (ТАСС). Хойто Вьетнамай хүн зоной олоороо ажаhуудаг районуудые, уhанай хаалтануудые, бусад түхеэрэлгэнүүдые американ авиациин бомбодоhонтой дашарамдуулан, Вьетнамай Демократическа Республикын Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын мэдүүлгэ тунхаглагдаа.

ДРВ-дэ эсэргүү зэрлиг дайгаа улам үргэдхэхын тула Холбоото Штадууд агаарай-сэрэгэй, далайн-сэрэгэй хүсэнүүдые апрельhээ хойшо улам олоор элсүүлжэ эхилhэн байна гэжэ мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ. Дүрбэ hарын турша соо американ самолёдууд, корабльнууд, республикын 18 провинциие, Виньлинь зоные бомбодоhон, буудаhан байха юм. Винь, Донгхой, Хатинь, Ниньбинь, Хонгай хотонуудые hандаргаа. 60 hургуули, дээдэ ба тусхай дунда hургуули, 50 больница, госпиталь hандаргагдаhан байна.

США-гай самолёдууд, сэрэгэй кораблиууд ДРВ-гэй уhанай хаалтануудые, даамбануудые, бусад түхеэрэлгэнүүдые 177 дахин бомбодоhон байна гэжэ мэдүүлгэ дотор тэмдэглэгдэнэ. Хойто Вьетнамдахи хэдэн мянгаад метр даамбанууд, Тхамба, Байтхыонг гэжэ хаалтанууд ехээр hандаргагдаа. «Ажахын барилгануудые американ авиаци бомбодоногүй» гэhэн США-гай засагай тушаалтадай баталамжануудай буруу байhые эдэ баримтанууд гэршэлнэ.

ДРВ-гэй нютагуудые бомбодохоёо, буудахаяа, Хойто Вьетнамай портнуудта минэ табихаяа, Урда Вьетнамдахи дайе Вьетнамай түхэлтэй болгохо политика бэелүүлхээ США болихо ёhотой гэhэн эрилтэ мэдүүлгэ дотор табигдана.

Вьетнамда эсэргүү США-гай гэмтэ ябуулгануудые эрид шүүмжэлhэнэйнь түлөө социалис оронуудай ба дэлхэйн бусад оронуудай арадуудта, правительствануудта вьетнам арадай, ДРВ-гэй правительствын гүнзэгы талархалтай байhаниинь ДРВ-гэй МИД-эй мэдүүлгэ соо тэмдэглэгдэнэ.

ВАШИНГТОН

„Хүйтэн дай үүдхэгшэдтэ“ үгтэхэ мүнгэ hомолно

ТАСС

«Эрхэ сүлөө», «Сүлөөтэ Европо» гэдэг радиостанцинуудта США-гай правительствын 1973 ондо үгэхэ мүнгэ hомолхо хуулиин проектые США-гай конгрессэй түлөөлэгшэдэй палата hайшаагаад, гараа табихыень президентдэ эльгээгээ. 38,5 миллион доллар hомолхо гэжэ хуулиин проектээр хараалагдана.

ТОБШО МЭДЭЭСЭЛНҮҮД

ДАККА. (ТАСС). Бангладешэй Арадай Республикын байгуулагдаhанай hүүлээр түрэл нютагтаа бусаhан, Зүүн Бенгалиин хашагдан зугадагшадта туhалха зорилготой Индиин, Бангладешэй түлөөлэгшэдэй дүрбэн үдэрэй конференци эндэ болоод дүүрэбэ.

Бангладештэ Инди нэмэлтэ туhа хүргэхэ байха гэжэ Индиин делегациин толгойлогшо, ажалай ба ажалаар хангаха министр Р. К. Кхадилкар мэдүүлээ. Тодорхойлон хэлэбэл, хохидолдо ороhон районуудай хүн зондо 20 мянган тонно орооhо таряа эльгээхэ. Тэрэшэлэн 200 мянган байрын гэр бариха материал үгэхэ юм.

ДЖОРДЖТАУН. (ТАСС). Ямаршье бүлэглэлдэ ороогүй оронуудай гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй IV конференци эндэ нээгдээ. 60 гаран орон, тэрэ тоодо Кубын, Чилиин, Югославиин, Индиин, АРЕ-гэй түлөөлэгшэд хүдэлмэридэнь хабаадалсана.

Зарим оронуудай адаглагшад, национально-сүлөөлэлгын хүдэлөөнэй түлөөлэгшэд конференцидэ хабаадалсана.

Хүгжэжэ байгаа оронуудай хоорондо худалдаа наймаа хэхэ, промышленна талаараа хүгжэнги гүрэнүүдтэй харилсаа холбоо тогтоохо, шэнэ түхэлэй колониализмтай, апартеидтэй, үндэhэ яhанай илгаа гаргалгатай улам шангаар тэмсэхэ, буу зэбсэг хуряаха, эб найрамдалай зоно элдэб районуудта бии болгохо асуудалнууд конференци дээрэ зүбшэгдэхэ юм.

ЛОНДОН. (ТАСС). Ольстертохи байдал тухай мэдүүлгэ Великобританиин Коммунис партии тунхаглаа. «Онсо эрхэ түлөөлэлгэнүүд тухай хархис хуулиhаа» хохидожо, түрмэдэ хаагдаhан хүнүүдтэй hаналаа нэгэдэнхэй байhанаа мэдүүлбэ. Тэдэниие дары сүлөөлүүлхын түлөө парти хойшодоошье улам эдэбхитэйгээр тэмсэхэ байха гэжэ мэдүүлгэ дотор хэлэгдээ.

КАРАЧИ. (ТАСС). Нёдондо жэлэй декабрьда Индитэй хэhэн дайнай үеэр баригдажа хаагдаhан энэдхэг 7 мянган эрхэтэдые сүлөөлхэ шиидхэбэри Пакистанай правительство абаба.

Симлэдэ баталагдаhан Пакистан-Индиин хэлсээнэй хүсэндөө ороходо, энэ шиидхэбэри абтаа гэжэ Пакистанай Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ.

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМНАЙ УНШАГТЫ:

- **АРХИДАЛГАТАЙ ТЭМСЭХЭ ТОН ШУХАЛА.**
- Уран шүлэгэй долгин.
- ХАДХУУ, ХУРСА МҮРНҮҮД.

ЮРӨӨЛНҮҮД

Арбан табанай һарадал
талмайран жарга,
Атар газарай ногоондол
халюуран жарга.

Моринои шэнээн шулуунай
Мухаритар
Мууе бү үзөөрэй,

Үхэрэй шэнээн шулуунай
Үрхиртэр
Үхэл бү үзөөрэй.

Аршагдаһан алтан мэтэ,
Арюухан ябахашни болтогой,
Мүлигдэһэн мүнгэн мэтэ,
Мүхэреэн ябахашни болтогой.

Баясхаланта байдал баталха
болгогты,
Жаргалта һуудал заяаха
болгогты.

Гэрээртнай дүүрэн гэрэл
бадараг,
Альгаартнай дүүрэн ажал
бадараг,

Байсын зэргэ бардам боло,
Баабгайн зэргэ баатар боло.

Оньһон үгэ олзо болгогты.
Тэнэг үгэ гарза болгогты.

Б-Ж. ДАШИЕВАЙ
суглуулбари.

Чингис ГОМБОИН

ОРОШОНОЙ БУУСАДА

Хүйтэн шэрүүн
Хойто Мүльһэтэ океанһаа
Хиидэн ерэһэн
Хиирүү зэрлиг һалхинда
Буурал Ураал
Уурал һаарал сэнтэжэ,
Сибирь дайдын
Шэбэр тайга гэншэнэ.
Хурдан орын
Хурса туруун — хэтэ мэтэ!
Сэбдэг сахюурһаа
Сэсэрэн гараһан ошохонууд
Хуудам зэнхэгэр
Хүхэ огторгойн сээжэдэ
Мүшэд болон
Мүльһэн хүйтөөр яларна.
Харгын хани
Ханты-манси хүбүүнтэй
Хурдан орын,
Хүнгэн шаргын түргэндэ
Обь мүрэнэй
Олон түмэн һадаһые
Үгсэн уруудан,
Огсом дуугаа таталуулан,
Орожо ерэбэбди
Орошодой нүүдэл буусада.

Уряалша, хүндэмүүшэ
Урсахан гэрэй хойморто
Хүндын дээжэһээ
Хүртэн барин байхадаа,
Һэрюу татаһан
Һэеы гэрэй хойморто
Хонишод нүхэдөөрөө
Хонон хөөрэлдэһэндэл һанаа
һэм.

Ажалша зомнай
Алиш нютагта адли даа —
Абари зангаарш,
Ажалай баатар габьягаарш.
Юван, Юван...[1])
Ябан, Ябан шэнинингээ
Төөлэй тухай
Туйлай һайхан шүлэгые
Түрэл хэлээршни
Оршуулгагүйгөөр ойлгожо,
Ханты-манси
Ханилһан шэнэ нүхэртөө
Тэрэл холын
Түрэл нютаг тухайгаа
Буряад шүлэгөөр
Уряал болгон уншаа һэм —
Унаган хүлэгтэ
Улам балай хэрэггүй,
Ульгам шүлэгтэ
Оршуулагша балай хэрэггүй
***
Ханты-мансиһаа
Хахасан бусаха хаһадамни,
Мүльһэтэ океанай
Мүнгэн туяа-һолонго
Замбиин зулайда
Зула мэтээр бадаржа
Замайм һайханиие
Зүгнэн юроөн байгаа һэн.

1) *Юван — Юван Шесталов, манси поэт.*

Зулгыхан наратай
Зунай дуулим үглөөгүүр
Байгалай толи соо
Байхал нюураа хараһаншуу
Сэгээн хүхэ тэнгэри
Шэртэн, шэртэн тонгойгоо,

Сэлмэг үдэрэй болохые
Шэмээгүйхэн долёохо.

Сэнхир шэнгэхэн манан
Шэлын духые эльбэһээр,
Далайн нюруу дээрэһээ
Даамгайхан хөөрэнэ.

Хойто зүг яараһан
«Комсомолец» пароход
Мүнгэн дуһалнуудые сэсэргэн,
Хүнгэн шубуундал дүүлинэ.

Байгал далайгаа эсхэжэ,
Бараан долги эбхэнэ,
Урматайгаар дохёо үгэжэ,
Урагшаа, урагшаа дабхина.

С. БАЛДУЕВАЙ фотоэтюд

АХА ДҮҮ АРАДУУДАЙ ХОШОН ЗУГАА

Зуун жэлнүүдэй гүн далайе арад бүхэн гаталан ерэхэдээ, өөрынтөө уран, аман зохёолдо элдэб хошон зугаа , шог ёгто үгэнүүдтэй байдаг.

Октябриин хубисхалай урда тэе ажалша арад зон баян ноёдые шоо үзэн наадалжа, тэдэниие элдэб амитантай гү, али байгаалиин үзэгдэлтэй жэшэжэ, хошоо үгэнүүдые зохёодог һэн. Тэдэ шог зугаагай нэгэ хэдыень мүнөө уншагшадай анхаралда табинабди.

ТАДЖИК АРАДАЙ

Нэгэтэ Насреддин базаар дээрэһээ табан һүүнтэ мяха асараад.

— Үдэшэлэн ерэхэдэмни, гоё гэгшын шүлэ гаргаад байгаарай, — гэжэ һамгандаа захяад, айлда ошобо.

Нүхэрэйнгөө ябамсаар, һамганиинь танил һамгадаа урижа, тэрэ мяхаарнь һайса хүндэлбэ ха. Үдэшэлэн Насреддинайнгаа ерэхэдэ, һамганиинь галашье түлингүй, гуламтынгаа хажууда уруу дуруухан һууба.

— Зай иихэдээ юун болобо гээшэб? — гэжэ Насреддинай асуухада, һамганиинь:

— Үһандаа ошоондомни, миисгэй гэртэ ороод, тэрэ мяхыемнай хуу эдижэрхёо,—гэбэ.

Насреддин газаа гүйжэ гараад, миисгэйе барижа асарба. Шэгнэхэдэнь, тэрэнь эгээл табан һүүнтэ болобо.

— Худалша, тэнэг һамтан! Энэ арһан соо минии асарһан табан һүүнтэ мяхан бии юм байна. Теэд миисгэйнь оорөө хаана гээшэб?—гэжэ Насреддин асууба.

ЭВЕНК АРАДАЙ

Унянган гэдэг юумэн бүхэндэ түбһэндэ, һонюуша хүн байһан гэдэг. Хүдүү шубууе хараад:

— Ямар юумээр хоол хэнэбши?— гэжэ асууба.

— Жэмэс эдигшэб. Алирһанда эгээл дуратай, — гэбэ хүдүүнь.

Хандагайе хараад:

— Ямар юумэ эдинэбши? — гэжэ Унянган асууба.

— Үбһэ ногоо, модоной набшаһа, мүшэр жажалагшаб.

Ой соогуур саашалжа ябатараа, үнэгые хараад:

— Ши юу эдигшэбши? — гэжэ Унянган асууба.

— Хулгана, шандага, загаһа, ойн жэжэ шубуухай мэтые эдигшэб.

Шэлүүһэнтэй ушараад, хоол тухайнь баһал асууба ха.

— Амтатайхан мяхатай ан гүрөөл барибал эдигшэб. Үлэн хооһон ябабал, шамайешье эдижэрхихэб!

Унянган ухаа мэдээ алдажа, саашаа гүйжэ, ами бэеэ абарһан гэхэ. Тэрэнһээ хойшо түбһэн юумэн тухай асуухаяа болижо, даруу болоһон гээ.

КАЗАХ АРАДАЙ

Алдар Косе нэгэтэ аулаи гудамжаар аалихан алхалжа ябатараа, тэндэ байһан чайханада оробо. Тэндэнь хүн зон олон. Жабданууд дээрэ баяшуулай хүбүүд һуунхай, сай ууҗа, сэгээ амталжа, сэнгэжэ, хүхижэ байбад ха. Нютаг соогоо бүхэ гэжэ суурхаһан Минбай гэһэн үндэр гэгшын бэетэй, тарган, томо хүбүүн Алдар-Косее наада барин, иигэжэ энеэбэ ха:

— Иимэ арюун газарта элжэгэн юундэ орожо ерэбэб?

Тиихэдэнь Алдар-Косе гансата иигэжэ харюусаба:

— Элжэгэнэй орохо барагтай ааб даа. Харин эндэ тэмээнэй ороод, һууҗа һууханЬ гайхалтай!

Ц. БУДАЕВ.

Архи—ами наһанай дайсан

АРХИ АРБАН ГУРБАН ЖОЛООТОЙ

«Архидалга ба алкоголизмтай тэмсэл шангадхаха тухай» КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоол, РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ болбол ехэ зүб гэхэһээ гадна, энэ тогтоолые, Указые бэелүүлхэ хэрэгтэ хабаадалсаха бидэнэй гол зорилго болоно.

Би буряад арадай аман зохёол табяад шахуу жэлдэ суглуулжа ябанаб. Буряадай аман зохёолдо (фольклорто) архиие, архидалгые һайн һайхан хэрэг гэжэ хэлэдэггүй юм. Харин архи арбан гурбан жолоотой, хэсэлүүртэй юм гэдэг. Зарим хүнүүд амаараа гараса архи уугаад, галзуураад архи ууһанаа һайрхаад ябадаг. Гадна хамар доро хахархай аман байна гээд лэ хүниие элдэбээр хараагаад, сохёодшье ябадаг хүдхэшүүл дайралдаха. Үглөө үдэрынь, «юушье мэдэнэгүйб, хүлисыт»,— гэжэ ганса нэгэниинь хэлэдэг.

Буряад арад хэр угһаа нааша архинша хүндэ дурагүй байгаа юм. Ганса нэгэ һайндэрэй болоходо гү, али тон хүндэтэй айлшадай ерэхэдэ хүндэлэгшэ һэн. Хүдэлмэриин үедэ тогоошье нэрэхэгүй, архишье уудаггүй байгаа. Минии мэдэхэдэ, манай Эрхэдэй нютагта (Боохоной аймаг) тарилгын, паар хахалалгын, борнойлолгын, үбһэ, таряа хуряалгын үедэ айл нютагаар һоб һонор, шууяан, дуулалдаан бүри бологшогүй һэн. Жара, дала хүрэһэн үбгэн ойдо гаража хуһа отолжо, аса тармуураа, тэргэ шаргаа хэжэ, заһажа байгша бэлэй. Үбэлэй сагта таряагаа гараараа налшажа, хиидхэжэ, түлеэ залһаа ойһоо зөөжэ байгша һэн.

Һайндэрэй болоходо холо нютагһаа түрэл түхэмүүд айлшалжа ерэгшэ һэн. Тиихэдэ бага зэргэ архидагша һэн. Архидахадаа ехэ томоотойгоор түүхэ хэлсэжэ, таабари таалсажа, дуу зугаагаар бэе бэеэ туршалдагша һэн. Архидабашье унажа дуһажа, мухарижа хэбтээшэньшье харагдагшагүй һэн...

Архидаагаа дүүргээд, айлшадаа налгай зохидоор үдэшөөд, саашадаа хойшоошье харангүй хүдэлмэридөө орогшо бэлэй.

Залуушуулай һогтуу ябаха юрэдөөшье харагдашагүй һэн.

Тиигэбэ ябабашье архида дуратайшуул ганса нэгэ бии бэлэй. «Толгой залаха юумэн олдохо гү?» — гэжэ гэлиб-галиб хараад, һамгадай туйсын оёорто үлөөдэһэн архи үгэхэдэ уугаад, үгы бологшо һэн.

Минии абга Емогой залуушуулда иигэжэ хэлэгшэ һэн: «Хүн архи уухадаа өөрөө архидаа уугдадаг юм. Архи ууһан хүнэй шуһаниинь гурбан ондоогоор бусалдаг юм. Эгээл түрүүн араата-үнэгэнэй шуһан бусалдаг. Энэ үедөө архинша хүн альга тальган болодог, һаймһардаг юм. Саашадаа архиншын дотор соо ута һүүлтын (шонын) шуһан бусалдаг. Энэ сагтаа галзуу гани болодог. Эхэ эсэгээ, аха дүүгээ танихаа болёод улаан нюдаргаа занаха, хутага шүбэгэ бариха. Ехэдхэдээ хүниие хадхаха, шархатуулха, эбэрээхэ, алажашье болодог. Эгээл һүүлдэнь зарим архиншадай гахай шуһан бусалдаг. Ямаршье һайн һайхан хубсаһа үмдэжэ ябаад, һайб шалбааг соо ороод, бөөлжэһэндөө зуураад хэбтэшэхэ».

Хүнэй ами наһанда архи тамхинай хоротой байдаг тухай, хүниие зүб харгыһаань хадууруулжа, буруу тээшэнь абаашажа болодог тухай буряад арад, тон зүбөөр эгээ яһа дайруулжа, һургаал жэшээ абамаар хэлэһэн сэсэн мэргэн, хурса оньһон үгэнүүдтэй. Арадай аман зохёолой баялиг соохоо заримыень хэлэбэл иимэ:

Архинша хүн —
Арбан наһа ахигдаха,
Тамхинша хүн —
Табан наһа ахигдаха.

Архи уухада —
Аминдаш харша.

Айл зайхада
Ажалда харша.
Архи балгахадаа
Амяа хорлохо.

Архи тархи бараха,
Аляа зөөри бараха.

Мангарлаһан хүн
Манайхи, танайхиие мэдэхэгүй.

Аминда архи хоротой,
Тархида тамхин хоротой.

Уу ууһаар
Ухаагаа алдаха.

Уугаад ухаа нэмэхэгүй,
Балгаад барас болохогүй.

Һогтуу хүн
Һохор ухаатай.

Архинша хүнэй ажалһаа тэрьедэн зайгуултадаг тухай иигэжэ хэлсэдэг:

Ажал хүдэлмэри гэхэдэ —
хүнэй хойно
Архи, мяхан гэхэдэ —
хүнэй урда.

Аарса ууһан хүн —
ажал тээшээ,
Архи ууһан хүн —
зугаа тээшээ.

Алмайрһан хүнэй
Ажал задагай.

Архи нойр хоёр
Ажалай нүхэр бэшэ.

Архи, тамхин —
Ажалай дайсан.

Муу эрэ архиин хойноһоо,
Һайн эрэ ажалай хойноһоо.

Архинша хүн ажалда дурагүйһөө гадна, ама задагай болодог. Хүн дүрсөө алдадаг, ямаршье муу муухай юумэ хэжэ болодог байна. Энээн тухай арад зон иигэжэ хэлсэдэг шуу:

Архил ууһан хүндэ
Ара далай бүһэсөө,
Ангар мүрэн үбдэгсөө
Алууршa хүн
Архиншаһаа гарадаг.

Архи дээрэһээ
Алалсаан болодог.

Архи уубал
Аха дүүгээ хорааха,
Аба эжыгээ гомдоохо.

Архи ууһан
Ама бардам.

Архиин аман хазагай,
Азаргын аман бузагай.

Архи ехэдэбэл
Арсалдаан, хэрэлдээн.

Архиин хорхой
түрмэдэ хүрэтэр дахуулха.

Уһан гарабал —
уула дороһоо,
уршаг гарабал —
уумхай аманһаа
һогтуу галзуу хоёр
һожоргүнгөөр хөөрэдэг,
элүүр энхэ хоёр
эбтэй зохидоор хөөрэдэг.

Һохор нохой уляаша,
Һогтуу хүн дуулааша.
Һогтуу хүн —
Һохор ухаатай,
Һолёошо хүн
хооһон хүүртэй.
Һогтууда нюур үгы,
Һохорто харгы үгы.

Һохор үхэртэ худаг бү танюул,
Һогтуу хүндэ архи бү харуул.

Архинша хүн гээшэ ехэ хүнгэн үгэ хүүртэй, дабаагүй аматай, худалааршье хэлэхэ, хулгайшье хэхээр бэлэн болоод ябадаг. Тиимэһээ иигэжэ хэлсүүлдэг:

Архиншын хүүр—хүүр бэшэ,
Араатын хатар—хатар бэшэ.

Аляа хүн хуули барихагүй,
Архинша хүн зөөри барихагүй.

Архи уунхай һамуу,
Айл зайнхай залхуу.

Сээлэй оёортохиие
Һэрээ гаргаха,
Сээжын оёортохиие
Архи гаргаха.
Уһанһаа шүүһэн гарахагүй,
Уудаг хүнһөө туһа гарахагүй.

Зарим оньһон үгэнүүд олон удхатай, ондо ондоогоор тайлбарилхаар байдаг.

Аарса ууһан досоошоо,
Архи ууһан газаашаа, —

үгэ, нэгэдэхеэр, архи ууһан элүүртээ һанажа ябаһан юу хэлэжэ болохогүй хорюултай нүүдые хэлэжэрхидэг, гүр нюусые хэлэжэ, гүрэндөө то татадаг, хоёрдохёор, архи у хүн зөөри зөөшөө үрижэ, өөрэ алта мүнгэ газаашань гар гурбадахяар; маха бэедээ ш хэлэнэ, ууһан хүн элдэб ааш гадаг гэһэн удхатай.

Архи гээшэ хүнэй ажахы тодхор хэдэг шуу.

Ажалаар баяжадаг,
Архяар үгырдэг.

Архи уухада хотодо хоол
боло

Хуби заяанда жаргал
асарх

Архи шамайе хүлеэгээд,
Абахаяа абаад арилха.

Архинша хүнэй хармаан

Ажалгүй хүнэй тогоон хоо
Архиншын хото хооһон,
Хаарташын хармаан хоо

Архиие һайн гэжэ арад лэдэггүй, харин архи гээш бэедэ муу хэдэг гэжэ һануу

Һайн морине жэдүүн дар
Һайн хүниие архи дар
Архи арбан гурбан жоло
Аарса гансал нэгэ харг

гэһэн оньһон үгэ ямар уд гэхэдэ, архинша хүн галзу рүүлшэ, алууршa, хэрэлд далша, хулгайша, һүгэлсө хэшэ гэхэ мэтэ олон хэтэрх хай ябадалтай юм гэнэ ха

Архинша хүниие арад зо жэ хэлсэдэг байгаа:

Танха уруу
Тархияа хэһэн хүн,
Тогоо уруу
Толгойгоо хэһэн хүн
Шал һогтуу,
Шабар мяхан

Архиншан тухай олон оньһ нүүд бэшэгдэкхэй гэбэшье, оньһон үгэнүүд бии болож даг. Иимэ үгэнүүдые саг үр газетэдэ гаргажа байхада һатай байха бэлэй.

Фольклорист И. Н. МАДА

ПРАВДА БУРЯТИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. « бүхэниие гамнаха» — ажахын шэнжэлэл. «Мо дон ажалай үдэр» — сугл бари. «Ойн баярай жэлэй хуряалгын эхин» суглуу

Хоердохи хуудаһанда. тараар ургаһан таряа яажа дахаб?» — И. Бурмистр статья. «Овощ — бүхэли соо» — корреспонденци.

Гурбадахи хуудаһанда. бэсэй гроссмейстер» —В. маевай очерк. Хилын саа

Дүрбэдэхи хуудаһанда: ботний огонек».

ЭНХИР ЭКРАН

НЭДЭХИ ПРОГРАММ

«ОРБИТА» ХАРУУЛН

13.00 — дамжуулгын раммa. 13.05 — орон дото һонин. 13.10 — үхибүүдтэ рюулагдаһан дамжуулга. — «Хүгжэмтэ киоск» дамжуулга. 14.10 — « соо «Залуушуул» гэһэн жуулга.

УЛААН-ҮДЭ ХАРУУЛН

15.15 — «И так бывае һэн киноочерк.

«ОРБИТА» ХАРУУЛНА

15.45 — «Мүнөөдэр — культурнигуудай бүх үдэр» гэһэн дамжуулга. — спортын программа. — «Последнее дело коми Берлаха» гэһэн уран һай телевизионно фильмын дохи серинүүдынь дамжу даха. 19.15 — «Время» һүүлэй һониной прог 19.45 — «Дунаевскиин жэм» гэһэн дамжуулга.

УЛААН-ҮДЭ ХАРУУЛ

20.30 — Улица 13-ти лей» гэһэн уран һай фильм.

«ОРБИТА» ХАРУУЛН

22.00 — СССР-эй к хүртэхын түлөө эхилһэн най түгэсхэл, Эндэ «Спа —«Торпедо» команда наадан дамжуулагдаха. 2 «Время» гэһэн һүүлэй һ программа.

ХОЕРДОХИ ПРОГРА

22.10 — «Любовь Я гэһэн уран һайханай фил 2-дохи серинь харуула 23.00 — документальна

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУДЕ

Манай адрес, телеф

г. Улаан-Удэ, ул. Лен
Телефоны: редактора —
приёмная — 54-93, зам.
тора — 68-08,, зам. ре
ра — 62-62, ответ. секр
— 50 52, зам. ответ. сек
— 66 76, отделы: пар
жизни — 60-91, сельск
зяйства — 64-36, 63-86,
ганды и агитации —
промышленности и стро
ства — 61-35, советского
тельства и быта — 69-58,
туры и школ — 60-21,
рабселькоров — 67-81,
машин — 34-05, обществ
приёмная — 56-62 маш
бюро — 57-63, фотолаб
рия — 33-61.

ФЕЛЬЕТОН

МЭХЭШЭ ШЕТЕ, ТЭРЭНИИЕ ДЭМЖЭГШЭД

УРАН ЗОХЁОЛ уншахада, юрэдөө, элдэб һонин геройнууд дайралдадаг. Жэшээнь, ородой агууехэ уран зохёолшо Н. В. Гоголиин «Мертвые души» гэжэ зохёолой герой Манилов гол дээгүүр хүүргэ барюулаад, хоёр эрьедэнь худалдаа наймаанай дэлгүүр эмхидхэжэ, ана-мана баяжаха тухай бодомжолдог байгаа. Теэд хүүргэшье баригдаагүй, дэлгүүршье эмхидхэгдээгүй һэмнай.

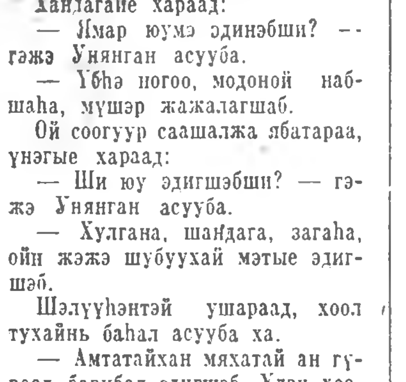
Тиихэдэ Шете Лазаревич Азикури гэгшэ онсо өөрынхеэр бодомжолдог байба. Уран зохёолой геройшье бэшэ, харин залуу совет гражданин гээшэ. Үшөө тиихэдэ?.. КПСС-эй гэшүүн. Одоо үнэн сэхэ, ажалша бэрхэ хүн гэжэ тухайлмаар юм.

Хоёр жэлэй саана Шете Азикури, үшөө Грузидаа байхадаа, элдэб дипломууд тухай ухаагаа гүйлгэжэ, «үдэрэй һанаан, һүниин зүүдэн» болобо ха. Хори нэгэтэй хүбүүнэй дээдэ һургуули, диплом тухай сэдьхэлээ зобохоншье зүйтэй юм бэзэ. Заабол хоёр институт дүүргэхэ тухайда бодомжолбо. Яахаб, муу һэдэлгэ бэшэ. Энэнь энэшье гэлэй. Ёһотой бэрхэ мэргэжэлтэ, эрдэмтэн болохо тухайда уридшалан бодоо һэн гү?.. Мэдэхын аргагүй.

Тиигээд лэ «ерээдүй мэргэжэлтэ» сэсэгтэ һайхан Грузидаа манай Улаан-Үдэ ерээд, Зүүн-Сибириин технологическа институдта һуралсахаа ороо бэлэй. Үдэрынь хүдэлөөд, үдэшэниинь һурахада болохоор юм бэзэ.

Хэр зэргэ урагшатай һуралсаа юм? Бү мэдэе. Харин гэнтэ үнөөхи хоёрдохи дипломынь ухаандань ороод, амар заяа үзүүлбэгүй. 1971 оной январь һарада Шете Азикури гэгшэ Буряадай хүдөө ажахын институдай зоотехническэ факультедтэ заочноор һураха хүсэлтэй мэдүүлгэ барибал даа. Өөрынгөө нэрэһээ бэшэ, харин өөрһөөнь арбан гурбан жэл аха Нощреван Лазаревич Азикури гэжэ ахайнгаа нэрэһээ мэдүүлгэ бариба. Бүхы хэрэгтэй документнүүдые, тиихэдэ ахайнгаа бэшэ, өөрынгөө дүрэ-зурагуудые хабсаргажа үгэлсөөд, шалгалта барилсажа, институдта заочноор һургаха аргатай болоһондоо баясаба ха.

Теэд баясангүй яахаб! Энэнь хоёр удхатай ха юм. Нэгэдэхеэр, Буряад ороңдо нэгэтэшье ерээгүй, түрэл Грузидаа хонишоноор хүдэлдэг Ношреван ахайнгаа орондо ямаршьегүй һуралсаад, дээдэ мэргэжэлтэй зоотехник болохоб гэжэ баясаа. Хоёрдохёор, заочно һуралсалай (зоотехническэ факультет) приёмно комиссиин гэшүүдые нэрэ һурагүй мэхэлжэ гэхэ гү, али ямаршьеб нэгэ аргаар үгэ хүүртээ оруулжа шадаһандаа баясаа ха юм.

Хоёр хүнэй түлөө һурахада яагаашье хүшэр гээшэб даа.

Муунь юуб гэхэдэ, Буряадай хүдөө ажахын институдай заочно һуралсалай (зоотехническэ факультет) приемно комиссиинхид мэхэшэ Шете гээшэһээ Ношреван гэжэ ахайнь паспорт огто эреэгүй ха юм Юундэ?.. Одоо гайхамаар. Үнгэрхэдөө, Шете гэгшын өөрынь паспортые хаража үнэмшэлхөө бодожо үзөөгүй гэхэ гү, али үлэ мэдээшэг болоһон байна бшуу.

Мэхэшэ Шете ахайнгаа орондо ямаршьегүй һуралсажа, һүлэр гэхэ гү, али ажалдаа хайхарамжагүйгөөр хандадаг приемно комиссиин эхэнэрнүүдые мэхэлжэ шадаһандаа баясажа, тэдэниие сэдьхэлдээ наада барижа ябаа бшуу.

Тэбхэр нэгэ жэл «заочноор» һуралсаһанай түлөө зарим предмедүүдээр шалгалтын хүдэлмэри бэшээд, пүмпэгэр томо конвертдэ хээд, Грузиин ССР-эй штемпелеэр бэшэ харин Улаан-Үдын штемпелеэр баталагдаһан бэшэг Улаан-Үдын хүдөө ажахын институдта эльгээһэн байна. Энээниiень харахадаа, заочно таһагайхид огтошье гайхалдаагүй. Үшөө тиихэдэ дээдэ зэргын математикаар, немец хэлээр, КПСС-эй түүхээр шалгалтын хүдэлмэри огто хээгүй аад, методист А. С. Шапсович гэгшын зүбшэлгөөр мэхэшэ Шете ахайнгаа орондо бүхы предмедүүдээр шалгалта үгөөд, нэгэдэхи курс «дүүргэжэрхиһэн».

Методист А. С. Шапсович ямар эрхэтэй хадаа мэхэшэ Ш. Азикуриие үмэгшэлжэ, дэмжэжэ, туһалжа байгаа гээшэб? Энэнь мүнөө болотор мэдэгдэнэгүй.

Грузиингаа тунгалаг ногоондо хонидоо адуулжа ябаһан Ношреван ахайдань хамаа юун байхаб. Шуран бэрхэ дүү хүбүүнэйнгээ ашаар дээдэ мэргэжэлтэй зоотехник болохоо ябаһандаа баясаа ааб даа. Тиихэдэ Шете Азикури технологическа институдта үдэшэниинь һуралсана, үдэрынь түймэр сарадаг городой дүрбэдэхи частьда жолоошоноор хүдэлнэ ха юм. Үдэшэниинь лекци шагнаха, хэшээлдээ бэлдэхэ. Одоо «сүлөөгүй байгдахаар гээшэ. Тиихэдэ мэхэшэ Шете ахайнгаа түлөө иимэ олон шалгалтын хүдэлмэри хайшан гээд бэшэжэ үрдинэ гээшэб. Одоол Улаан-Үдын штемпелеэр баталагдаһан бэшэг гайхалтай! Һэжэг түрэмөөр.

— Анна Самуиловна Шапсович Ш. Азикури (Ношреван) гэгшые дахуулжа асараад, зачетно дэбтэр бэшэжэ үгэхыемнай баадхаа һэн. Шалгалтынь бүхы хүдэлмэри почтоор ерэдэггүй, харин Шапсович оруулжа үгэдэг байгаа, — гэжэ заочно факультедэй секретарь П. Ф. Вардамова мэдүүлнэ. Заочно факультедэй лаборант П. Н. Назимова, энэ факультедэй хүдэлмэрилэгшэ П. Буинова, приемно-комиссиин секретарь Р. К. Скакалкина гэгшэд мүн лэ иигэжэ хэлэнэд.

Тиихэдээ хэниинь зүб, хэниинь буруу болоно гээшэб? Буряадай хүдөө ажахын институдай ректор К. Д. Мироновой мэдүүлһэнэй ёһоор, хэмһээ хэтэрмэ энэ асуудалаар үшөө ямаршье хэмжээн абтаагүй, гэмтэн зэмэлэгдээгүй байһаар. Иимэ муухай үзэгдэлэй тохёолдоһонойнь гол шалтагааниие юугээр тайлбарилтайб.

Бүри урдань, 1970 оной хабар, зун энэ институдай багшанар студентнэрһээ эдилгэ абаад, ямаршье шалгалтагүйгөөр «һайн» гэһэн сэгнэлтэ табидаг байһан юм. Уданшьегүй гэмтэд мэдэгдэжэ, хэһээгдэхэ ёһоороо хэһээгдээ бэлэй. Тэрээнһээ хойшо жэл болоод байхада мүн баһа гэлымээр, зэбүүрхэмээр ушар тохёолдобо.

Тиихэдэ коммунист Ш. Л. Азикури технологическа институдта ямаршьегүй һураһаар. Институдай ректорат, партком энэ студентын хэлэшэгүй муухай мэхэ гаргаһые үни мэдэнхэй.

Муунь гэхэдэ, мүнөө болотор ямаршье хэмжээ абанагүй. Эрхим һайн, үнэн сэхэ «мэргэжэлтэн» болохо гэжэ һананал хаш. Энэнь хайшаа юм ааб.

Ерээдүйн мэргэжэлтэд дүрбэн тэгшээр, имагтал коммунис үзэл бодолтойгоор хүмүүжүүлэгдэхэ ёһотой бшуу. Энэ шухала асуудалда заримдаа хайша хэрэгээр хандадагынь, совет багшанарай, эрдэм һуралсалда шунан ороһон совет студентнэрэй нангин уялгые бузарладаг гэмтэн тушаа мүнөө болотор ямаршье хэмжээн яахадаа абтанагүйб. Иимэ мэхэшэ Азикури партиин гэшүүнэй арюун нэрые юундэ гутаажа ябаха болоо юм?

А. ИМИДЕЕВ,
М. ОСОДОЕВ.

Н-03702. Заг з №